

Het GLB en de landgoedeigenaar

*Afstudeeronderzoek naar kansen binnen het nieuwe Gemeenschappelijk
Landbouwbeleid voor landgoedeigenaren*

Auteurs: Imre van Soest
Tim Suijkerbuijk

Het GLB en de landgoedeigenaar

*Afstudeeronderzoek naar kansen binnen het nieuwe Gemeenschappelijk
Landbouwbeleid voor landgoedeigenaren*

Auteurs:	Imre van Soest Tim Suijkerbuijk
Opdracht:	Afstudeeronderzoek
Onderwijsinstelling:	Hogeschool Van Hall Larenstein (VHL) te Velp
Opleiding:	Bos- en Natuurbeheer
Afstudeerrichtingen:	Vastgoed en Grondtransacties Natuur- en Landschapstechniek
Interne begeleider VHL:	ir. J.J. (Jan Jacob) Dubbelhuis
Externe begeleider:	ing. P.A.J.H. (Paul) Kindt
Bedrijf:	LBP SIGHT te Nieuwegein
Datum en plaats voltooiing:	28-08-2014, Velp

Trefwoorden: GLB, landgoederen, kansen

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage 'Het GLB en de landgoedeigenaar', geschreven in opdracht van LBP|SIGHT te Nieuwegein. De rapportage is geschreven in de laatste fase van onze studie Bos- en Natuurbeheer met de afstudeerrichtingen Vastgoed & Grondtransacties en Natuur- & Landschapstechniek aan Hogeschool Van Hall Larenstein te Velp.

Wij willen graag van deze mogelijkheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze afstudeerscriptie.

Allereerst willen wij de heer ing. Kindt bedanken voor zijn begeleiding vanuit LBP|SIGHT en het ter beschikking stellen van de afstudeeropdracht. Graag willen wij ook de heer ir. Dubbelhuis bedanken voor zijn procesbegeleiding vanuit Hogeschool VHL.

Tevens willen wij onderstaande deskundigen bedanken voor hun bijdrage aan deze rapportage. Zij hebben bijgedragen door het investeren van tijd en het delen van hun kennis.

- Mevrouw mr. R. Verbakel, werkzaam als senior jurist bij Countus in Zwolle.
- De heer C. Knook, werkzaam als agrarisch bedrijfsadviseur bij De Dijken agrarische diensten.

Wij hopen dat deze rapportage een bijdrage gaat leveren aan het gehele werkveld van de beherend rentmeester.

Wij wensen u veel leesplezier,

Velp, 28-8-2014

Imre van Soest

Tim Suijkerbuijk

Samenvatting

Deze rapportage is opgesteld in het kader van het afstuderen voor de studie Bos- en Natuurbeheer met de studierichtingen Vastgoed & Grondtransacties en Natuur- & Landschapstechniek aan Hogeschool VHL te Velp. In opdracht van LBP|SIGHT is onderzocht welke kansen er liggen in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) ten aanzien van duurzame instandhouding van landgoederen. Het onderzoek heeft als doel om het werkveld van de beherend rentmeester en in het bijzonder de rentmeesters van LBP|SIGHT het benodigde inzicht te verschaffen over de mogelijkheden die het hervormde GLB biedt voor landgoederen. Een landgoed heeft binnen dit onderzoek geen agrarische exploitatie, de agrarische gronden binnen het landgoed worden verpacht.

Door middel van een literatuurstudie is beoogd antwoord te geven op het vraagstuk van LBP|SIGHT. De regelgeving van het GLB is uiteengezet en vervolgens is gekeken naar relevante veranderingen in het GLB voor landgoedeigenaren. Ten slotte is er vanuit ambities gezocht naar kansen ten aanzien van duurzame instandhouding van landgoederen.

De hervorming van het GLB stuurt op de omvorming van de directe betalingen. Ze worden omgevormd van een op historische referentie gebaseerde betaling (toeslagrecht) naar een gelijke betaling per hectare (betalingsrecht). Toeslagrechten komen per 2014 te vervallen en per 2015 geeft elke hectare subsidiabele landbouwgrond recht op één betalingsrecht. Het betalingsrecht is opgebouwd uit de basis- en de vergroeningspremie. Om de vergroeningspremie te ontvangen, dient de agrariër te voldoen aan de volgende vergroeningseisen:

- gewasdiversificatie op bouwland;
- behoud van blijvend grasland;
- ecologische aandachtgebieden (EFA) met een omvang van 5% van het bouwlandoppervlak.

De invoer van de vergroeningseis EFA en het nieuwe systeem van inkomenssteun middels betalingsrechten zijn relevante veranderingen voor een landgoedeigenaar binnen het nieuwe GLB. Wanneer de veranderingen worden uitgezet tegen de ambitie om de inkomstestroom te vergroten, de ambitie om duurzaamheid in de tijd te versterken en de ambitie om het areaal groen te vergroten, komen de volgende kansen naar voren:

- Landschapselementen die grenzen aan landbouwgrond kunnen worden uitgegeven in pacht, om zo de pachter te laten voldoen aan de EFA-eis. De pacht van het landschapselement kan dan worden toegevoegd aan de pachtprijs.
- Het toevoegen van een deel (50% - 100%) van de waarde van het betalingsrecht aan de pachtprijs.
- Het waarborgen van betalingsrechten binnen het landgoed door het opnemen van een inspannings- en overdrachtsverplichting in de pachtovereenkomst.
- De realisatie van een EFA die ten goede komt aan het areaal groen en aan de NSW-rangschikking van het landgoed.

Geconcludeerd kan worden dat er kansen liggen voor de landgoedeigenaar binnen het hervormde GLB. Afhankelijk van de situatie kunnen kansen wel of niet uitwerking krijgen. De rentmeesters/landgoedeigenaren dienen een actieve houding aan te nemen ten aanzien van het nieuwe GLB. Zodoende kunnen de kansen die zich mogelijk voordoen worden benut en is er een meerwaarde te behalen ten aanzien van duurzame instandhouding van het landgoed.

Voor de rentmeester ligt er de taak om de mogelijkheden die het GLB biedt zorgvuldig af te wegen tegen de verschillende functies van het landgoed, om uiteindelijk het evenwicht tussen de waarden ecologie, economie en esthetiek te versterken.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

Figurenlijst

Verklarende woordenlijst en gebruikte afkortingen

1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding en probleemstelling	1
1.2 Doelstelling	1
1.3 Doelgroep	2
1.4 Afbakening en randvoorwaarden onderzoek	2
1.5 Werkwijze	2
1.6 Leeswijzer	3
2 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	4
2.1 Historie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	4
2.2 De hervorming van het GLB (2014-2019)	6
2.2.1 Pijlers van het nieuwe GLB	6
2.2.2 Directe betalingen	7
2.2.3 Premies	7
2.2.4 De vergroeningseisen	8
2.3 Samenvattend	12
3 Het landgoed en de veranderingen in het GLB	13
3.1 Het landgoed en de visie duurzame instandhouding	13
3.2 De veranderingen in het GLB	15
3.2.1 Veranderingen voor de agrariër	15
3.2.2 Veranderingen voor de landgoedeigenaar	15
3.3 Samenvattend	16
4 De kansen	17
4.1 Landgoedeigenaren	17
4.1.1 Ambitie vergroten inkomstenstroom	17
4.1.2 Ambitie duurzaamheid in tijd	17
4.1.3 Ambitie vergroten areaal groen	17

4.2 Kansen	18
4.2.1 Kansen voor landgoedeigenaar inkomstenstroom	18
4.2.2 Kansen voor landgoedeigenaar duurzame instandhouding	20
4.2.3 Kansen voor landgoedeigenaar groen.....	21
4.3 Samenvattend	22
5 De praktijksituatie en duurzame instandhouding	23
5.1 De casus.....	23
5.2 Uitwerking kansen in de casus	25
5.2.1 Uitgeven landschapselementen	25
5.2.2 EFA realisatie binnen het landgoed.....	26
5.2.3 Waarde betalingsrecht toevoegen aan pachtprijs	27
5.2.4 Waarborgen betalingsrechten binnen landgoed	28
5.3 Meerwaarde ten aanzien van duurzame instandhouding	29
5.4 Samenvattend	31
6 Conclusie, discussie en reflectie	32
6.1 Conclusie	32
6.2 Discussie	33
6.3 Reflectie.....	34
Literatuurlijst	36
Bijlagen	39
Bijlage A: Vergroening uit kamerbrief 6 december 2013	39
Bijlage B: Vergroening uit kamerbrief 5 juni 2014	42
Bijlage C: Realisatie van 1 ha akkerrand en 11,7 ha vanggewas	47
Bijlage D: Overzicht wegingsfactoren EFA.....	48
Bijlage E: Berekening overgangsperiode akkerbouwbedrijf A	49
Bijlage F: Opties EFA-invulling casus	50

Figurenlijst

Figuur 1: Schematische weergave van de onderzoeksmethodiek.	3
Figuur 2: Evolutie van GLB-uitgaven 1980-2010.	5
Figuur 3: Schematische weergave hervormde GLB-stelsel.	6
Figuur 4: Inkomenssteun directe betalingen (pijler I)	7
Figuur 5: Stroomschema vrijstelling gewasdiversificatie	9
Figuur 6: Stroomschema vrijstelling EFA-eis	10
Figuur 7: Definities stroomschema's	10
Figuur 8: Kans per landgoedeigenaar	22
Figuur 9: Bedrijfstoeslag akkerbouwbedrijf A in overgangperiode	23
Figuur 10: Voldoen vergroeningseisen akkerbouwbedrijf A	24
Figuur 11: Berekening financieel voordeel, gebaseerd op casus.	25
Figuur 12: Een kapitalisatie van 50% van het betalingsrecht	28
Figuur 13: Meerwaarde kansen t.a.v. duurzame instandhouding	30

Verklarende woordenlijst en gebruikte afkortingen

Actief landbouwer	Bedrijf of persoon die landbouwactiviteiten uitoefent. Het bedrijf moet verplicht zijn om deel te nemen aan de landbouwtelling en als agrarisch bedrijf staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel ¹ .
Agrarisch natuurbeheer (ANB)	Onder agrarisch natuurbeheer verstaat men de maatregelen die landbouwers nemen om tot behoud of verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap te komen ² .
Basispremie	Het bedrag dat de agrariër per betalingsrecht ontvangt, exclusief de vergroeningspremie.
Bedrijfstoeslag	Huidige vorm van inkomenssteun die middels toeslagrechten worden uitbetaald ¹ .
Betalingsrecht (BTR)	Betalingsrechten zijn de opvolger van de toeslagrechten in het nieuwe GLB (2014-2020). Het aantal hectares grond in gebruik bepaald hoeveel betalingsrechten de agrariër krijgt toegewezen. De uitbetaling gaat middels diverse premies.
Blijvende teelt	Blijvende teelt is een teelt die minstens vijf jaar duurt. De teelt moet ook geregeld een oogst opleveren. Blijvend grasland valt hier niet onder ¹ .
Blijvend grasland	Blijvend grasland is een perceel dat, zonder onderbreking, minimaal vijf jaar achter elkaar grasland is ¹ .
Bouwland	Alle landbouwgronden, uitgezonderd blijvend grasland en blijvende teelt, worden als bouwland gezien. Ook tijdelijk grasland en braakliggend land behoren tot bouwland ¹ .
Decemberbrief	De kamerbrief die verscheen op 6 december 2013 over de implementatie van het GLB.
Directe inkomenssteun	Inkomenssteun voortkomend uit pijler I van het GLB.
EFA	Ecological Focus Areas. Één van de drie vergroeningseisen.
Flat-rate	Een steunbedrag per hectare, dat voor iedere hectare landbouwgrond in Nederland even hoog is ¹ .
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie. Het doel van het GLB is voedselveiligheid binnen de EU en het garanderen van een redelijk inkomen voor de agrarische ondernemer.
Grondgebruikersverklaring	Verklaring/vastlegging van grondgebruik tussen verpachter en pachter.

¹ Vroegindeweyj, 2014

² www.encyclo.nl

Junibrieven	Kamerbrieven welke verschenen op 5 en 25 juni 2014 omtrent de gewaskeuze in de EFA's.
Landgoedeigenaar	Eigenaar van een landgoed.
Landgoed	Binnen dit onderzoek wordt onder het begrip landgoed een groot aaneengesloten grondeigendom verstaan, waarbij de landgoedeigenaar zijn landbouwgronden verpacht en zelf geen agrarische exploitatie heeft.
Landschapselementen	Binnen GLB worden onder landschapselementen verstaan: houtwallen, heggen, poelen, vrijstaande bomen en boomrijen.
Natuurschoonwet (NSW)	De Natuurschoonwet 1928 (NSW) geeft gehele of gedeeltelijke vrijstelling van belasting voor het behoud van natuurschoon van in Nederland gelegen landgoederen.
Nieuwe/hervormde GLB	Het GLB gedurende 2014-2020.
Overgangsbetaling	De basispremie in de overgangsperiode 2015 t/m 2018. Ieder agrarisch bedrijf gaat in stappen naar het gelijke bedrag per hectare in 2019.
Pachter	De pachter binnen dit onderzoek is een agrariër die zijn gronden pacht van een landgoedeigenaar (verpachter).
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Stimuleert ondernemers bij duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving ³ .
SNL	Subsidiestelsel Natuur en Landschap. Subsidies voor het behouden en verder ontwikkelen van natuurwaarden in waardevolle natuur- en cultuurlandschappen ⁴ .
SO	SO (Standaard Opbrengst) is een gestandaardiseerde opbrengst per hectare of per dier, die met het gewas of de diercategorie gemiddeld op jaarbasis wordt behaald. De SO geeft de omvang van een agrarisch bedrijf weer ⁵ .
Subsidiabele landbouwgrond	Onder subsidiabele landbouwgronden vallen alle gronden die het gehele jaar voor landbouwactiviteiten wordt gebruikt. Voor elke hectare subsidiabele landbouwgrond ontvangt de agrariër één betalingsrecht.
Toeslagrecht (TSR)	Een toeslagrecht is een eenheid die recht geeft op een bepaald steunbedrag per hectare grond, voortkomend uit het GLB voor 2014.

³ www.duurzaambedrijfsleven.nl

⁴ www.portaalnatuurenlandschap.nl

⁵ www.landbouweconomischbericht.nl

De waarde van het recht is bepaald in de referentieperiode 2000-2002.

Vergroeningseisen

Blijvend grasland, gewasdiversificatie en EFA's zijn de vergroeningseisen van het hervormde GLB. Aan deze eisen dient een agrariër te voldoen om de volledige basis- en vergroeningspremie te ontvangen.

Vergroeningspremie

Extra uitbetaling bovenop de basispremie indien aan de vergroeningseisen is voldaan.

Verpachter

De verpachter binnen dit onderzoek is de landgoedeigenaar die zijn agrarische percelen binnen het landgoed verpacht aan een agrariër(pachter).

1 Inleiding

Deze rapportage is opgesteld in het kader van het afstuderen voor de studie Bos- en Natuurbeheer te hogeschool Van Hall Larenstein te Velp. Beide auteurs volgen de afstudeerrichtingen Vastgoed en Grondtransacties en Natuur- en Landschapstechniek. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van LBP|SIGHT te Nieuwegein. LBP|SIGHT is een onafhankelijk advies- en ingenieursbureau met veertig jaar ervaring op het gebied van bouw, ruimte en milieu⁶. In dit hoofdstuk wordt de aanleiding en probleemstelling, doelstelling, doelgroep, afbakening, werkwijze en de leeswijzer van de rapportage behandeld.

1.1 Aanleiding en probleemstelling

De aanleiding van dit onderzoek is het intreden van het nieuwe Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het GLB is een Europese subsidie voor agrarische ondernemers en is in de jaren 60 van start gegaan. Doelen van het GLB zijn voedselveiligheid en het garanderen van een redelijk inkomen voor de agrarische ondernemer. In 2014 verandert het bestaande GLB-stelsel volledig. Binnen het nieuwe GLB ligt de focus op het verduurzamen en ontwikkelen van de agrarische sector. Wat het intreden van het nieuwe GLB gaat inhouden voor de grondgebruiker (agrariër) is in grote lijnen bekend. Landgoedeigenaren, die hun agrarische gronden in pacht uitgeven, zullen indirect ook te maken krijgen met het nieuwe GLB.

De rentmeesters van LBP|SIGHT hebben aangegeven dat er binnen het bedrijf behoefte is aan kennis omtrent de hervorming van het GLB. Om hun cliënten vakkundig te kunnen informeren is er baat bij een onderzoek naar het nieuwe beleid en de mogelijke te benutten kansen die hieruit voortkomen voor de landgoedeigenaar. Dit onderzoek is een wegwijzer om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheid die de GLB hervorming te bieden heeft voor landgoederen.

Uit bovenstaande probleemstelling is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Welke kansen liggen er in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor landgoedeigenaren ten aanzien van duurzame instandhouding van hun landgoed?

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag zijn de onderstaande deelvragen geformuleerd:

- *Wat houdt het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in?*
- *Welke veranderingen van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zijn relevant voor landgoedeigenaren en welke gevolgen hebben deze voor hun landgoed?*
- *Welke kansen liggen er bij de inpassing van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid voor landgoedeigenaren ten aanzien van duurzame instandhouding van hun landgoed?*
- *Hoe kunnen de kansen meerwaarde bieden aan duurzame instandhouding van landgoederen en hoe verhouden deze zich in een praktijksituatie?*

1.2 Doelstelling

De doelstelling van deze rapportage is het inzichtelijk maken voor LBP|SIGHT welke kansen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid biedt voor landgoedeigenaren ten aanzien van duurzame instandhouding van hun landgoederen. Door dit inzichtelijk te maken kunnen de rentmeesters hun cliënten van vakkundig advies over het nieuwe GLB voorzien.

⁶ www.lbpsight.nl

1.3 Doelgroep

De doelgroep omvat het gehele werkveld van de beherend rentmeester en in het bijzonder de rentmeesters van LBP|SIGHT. Indirect kan ook de landgoedeigenaar als doelgroep worden beschouwd.

1.4 Afbakening en randvoorwaarden onderzoek

Het onderzoek is afgebakend tot:

- Het vinden van kansen binnen pijler I van het hervormde GLB. Binnen deze pijler gaan er t.o.v. het oude GLB veel veranderingen plaatsvinden. Deze veranderingen en hieruit voortkomende onduidelijkheid brengen wellicht kansen met zich mee die nog niet voorzien zijn. Pijler II omvat beheerssubsidies die van toepassing zijn op specifieke gevallen. Deze pijler is irrelevant voor de brede doelgroep waarvoor dit onderzoek is opgesteld.
- De onderzoeksdoelgroep is beperkt tot de landgoedeigenaar die zijn agrarische gronden verpacht en zelf geen agrarische gronden exploiteert. Deze onderzoeksdoelgroep is representatief voor het klantenbestand van LBP|SIGHT. Binnen dit onderzoek wordt uitgegaan van geliberaliseerde pachtovereenkomsten (zie hfdst. 4.2.1.2).

Randvoorwaarde

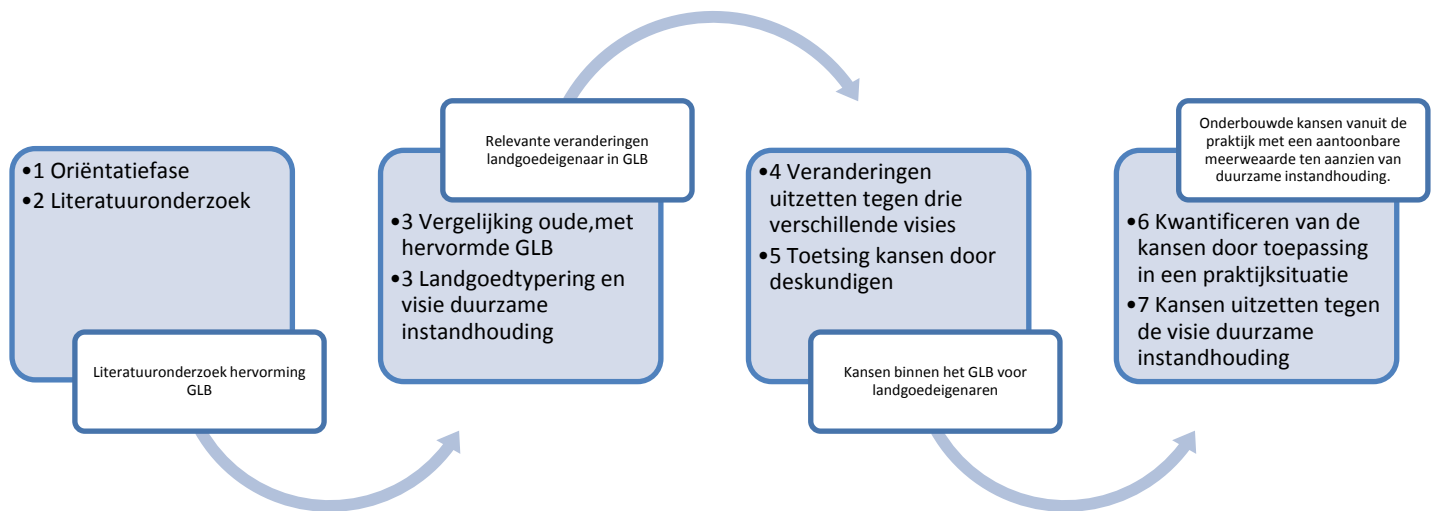
Bij aanvang van het onderzoek is de nationale invulling van de hervorming van het GLB nog niet definitief vastgesteld. De hoofdlijnen staan vast, maar over de detailuitwerking bestaat nog veel onduidelijkheid. Daarom fungeert de regelgeving die op dat moment gold (april 2014) als basis voor het onderzoek en is de regelgeving die later bekend werd in mindere mate meegenomen.

1.5 Werkwijze

Binnen de werkwijze van dit onderzoek kan onderscheid gemaakt worden tussen verschillende fases. Deze fases zijn hieronder nader toegelicht.

1. In de oriëntatiefase is de doelstelling, vraagstelling en de afbakening van het onderzoek bepaald. Tevens is oppervlakkig literatuuronderzoek naar het onderwerp uitgevoerd. Het product voortkomend uit deze fase is het projectplan.
2. In deze fase is een literatuurstudie gedaan naar de volledige hervorming van het GLB: het oude, huidige en toekomstige GLB.
3. In deze fase zijn de veranderingen voor de agrariër bepaald door het oude GLB te vergelijken met het hervormde GLB. Vervolgens zijn de relevante veranderingen voor de landgoedeigenaar binnen de hervorming van het GLB bepaald. De relevantie is bepaald door een definitie te geven van 'een landgoed' en de visie 'duurzame instandhouding'.
4. In deze fase is binnen de relevante veranderingen gezocht naar kansen voor de landgoedeigenaar. Dit is gedaan door drie landgoedeigenaren te schetsen met drie afzonderlijke ambities. Deze ambities komen voort uit de eerder beschreven visie 'duurzame instandhouding'. De landgoedeigenaren en hun ambities geven de bandbreedte van de visie 'duurzame instandhouding' weer en fungeren om de visie meetbaar te maken.
5. In deze fase zijn de kansen getoetst aan wetgeving en beoordeeld door diverse deskundigen. Middels gesprekken hebben diverse deskundigen bijgedragen aan het concretiseren en/of bevestigen van de kansen.
6. In deze fase zijn de kansen gekwantificeerd door ze in te passen binnen een casus.
7. In deze fase wordt gekeken naar de bijdrage van de kansen aan de visie duurzame instandhouding. Dit is gedaan door de kansen die benaderd zijn uit één enkele ambitie uit te zetten tegen de volledige visie duurzame instandhouding. Mogelijk kan één kans, naast de ambitie waaruit deze benaderd is, ook meerwaarde bieden aan de andere ambities.

Ter verduidelijking van de werkwijze is de methode schematisch weergegeven in figuur 1. De blauwe vakken geven de fases aan. In de witte vakken staan de producten van die fase, welke de input vormen van de nieuwe fase.

Figuur 1: Schematische weergave van de onderzoeksmethodiek.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt beschreven wat het gemeenschappelijk landbouwbeleid inhoudt. Er wordt ingegaan op het oude, het huidige en het toekomstige GLB. Het GLB wordt zo volledig mogelijk weergegeven.

In hoofdstuk drie wordt een landgoedtypering gegeven en worden de veranderingen voor de agrariër en landgoedeigenaar binnen de hervorming van het GLB besproken. In dit hoofdstuk worden de relevante onderwerpen binnen het GLB voor de landgoedeigenaar behandeld.

Hoofdstuk vier geeft vervolgens aan welke kansen er liggen voor de verschillende landgoedeigenaren binnen het hervormde GLB.

In hoofdstuk vijf worden de kansen belicht in een praktijksituatie en wordt gekeken hoe de kansen zich verhouden ten aanzien van duurzame instandhouding van een landgoed.

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk zes, wordt de conclusie van het onderzoek, de discussie en de reflectie op het onderzoek en het proces behandeld.

2 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het oude, het huidige en het toekomstige GLB. Er wordt antwoord gegeven op de deelvraag: wat houdt het gemeenschappelijk landbouwbeleid in? Allereerst zal de geschiedenis van het GLB worden belicht, waarbij wordt stilgestaan bij de verschillende ontwikkelingen die het GLB heeft doorgemaakt. Vervolgens wordt het hervormde GLB-stelsel in tijdsperiode 2015-2019 beschreven.

2.1 Historie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

In deze paragraaf wordt de historie van het GLB in chronologische volgorde weergegeven. De belangrijkste ontwikkelingen in een tijdsperiode van 1962 tot en met 2013 worden behandeld.

Ontstaan van het GLB, 1962

Na de oorlog was voedsel schaars in Europa. Er was behoefte aan modernisering van de landbouw en zodoende een hogere productie om Europa van voedsel te voorzien. In 1957 werden de doelen van het GLB vastgesteld in het Verdrag van Rome:

- het garanderen van een veilige en continue Europese voedselproductie;
- garantie voor een levensstandaard voor agrariërs;
- redelijke voedselprijzen voor de consument;
- de markt stabiliseren.

In 1962 sloten de lidstaten uiteindelijk een overeenkomst en ging het GLB definitief van kracht⁷. Voor een aantal landbouwproducten werden zogenaamde marktordeningen ingesteld. Een stelsel van gegarandeerde prijzen en invoerheffingen, later aangevuld met exportsubsidies⁸.

Succesverhaal met een schaduwwerking aanbodbeheersing, 1962 – 1980

De vaste marktprijzen zorgden voor financiële solidariteit. De modernisering en een hogere productie zorgden ook voor problemen, hetgeen eind jaren 60 steeds duidelijker werd. De garantieprijzen verstoorde de markt en leidde tot overproductie. Gevolgen waren de bekende melkplassen, boter- en graanbergen. De overproductie kon Europa alleen met behulp van exportsubsidies afzetten op de wereldmarkt⁸. Dit zorgde voor een toenemende druk op het Europese landbouwbudget. Vooral ondernemers uit ontwikkelingslanden konden niet concurreren met deze kunstmatige lage prijzen.⁹ Dit leidde tot serieuze handelsconflicten. Uiteindelijk is in 1994 besloten om in de World Trade Organisation (WTO) bindende handelsafspraken te maken over interne steun, exportsubsidies en invoertarieven voor landbouwproducten⁷.

Hervorming GLB: melkquotum – Macsharry, 1980 – 2000

Niet alleen op internationaal niveau, maar ook binnen de EU zorgde het GLB voor problemen. Naast de overschotten leidde de beloning voor het zoveel mogelijk produceren tot stijgende prijzen, onevenwichtige prijsverhoudingen en een steeds intensievere landbouw met nadelige neveneffecten zoals het mestprobleem en dierziekten¹⁰.

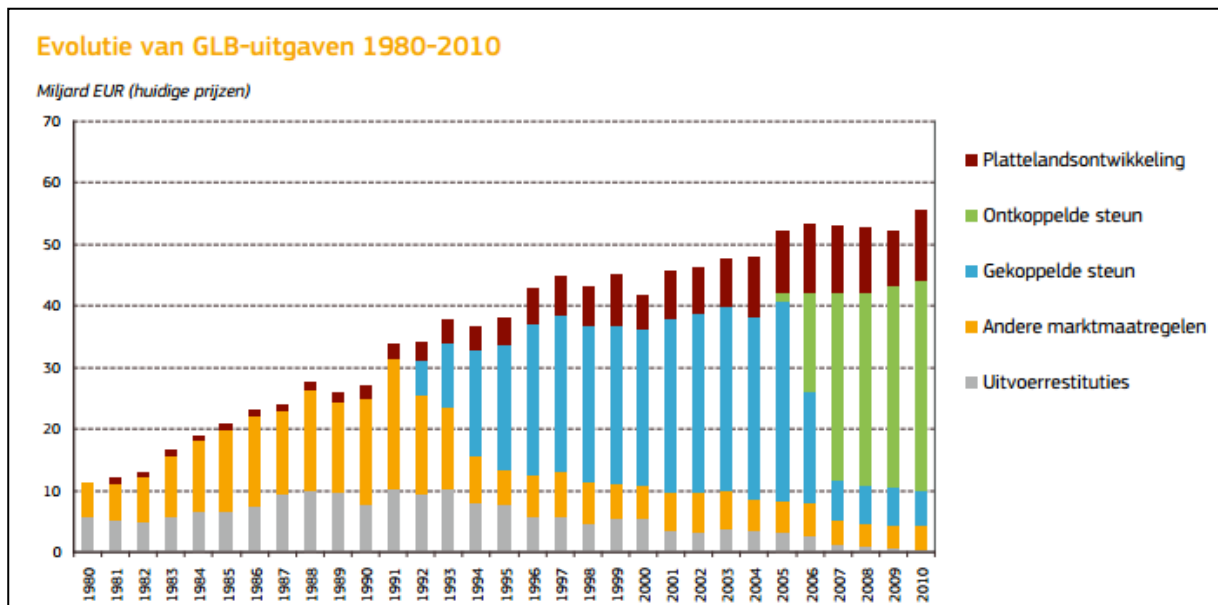
⁷ www.wereldwijs-malmberg.blogspot.nl

⁸ Brochure EZ, 18-11-2010

⁹ Moûrik, Vleemingh, 2013

¹⁰ www.europa-nu.nl

Vanaf 1980 vond er een grote hervorming van het GLB plaats. In plaats van vaste prijzen werden rechtstreekse subsidies het instrument van het GLB¹¹. In 1984 werden de productiequota ingevoerd en in 1992 werden er onder leiding van de toenmalig Europees landbouwcommissaris Mac Sharry de garantielijzen voor de landbouwproducten afgebouwd en vervangen door rechtstreekse steun aan agrariërs¹². Het GLB verschoof van marktsteun naar een productiesteun. Figuur 2 geeft de totale verschuivingen van de GLB-uitgave weer gedurende periode 1980-2010.

Figuur 2: Evolutie van GLB-uitgaven 1980-2010. 13

Ontkoppeling productiesteun en intreden plattelandsbeleid, 2000 – heden

In het begin van de 21^e eeuw werd de focus op het afbouwen van marktverstoringende maatregelen voortgezet. Voortkomend uit het politieke akkoord 'Agenda 2000' werd in 2003 de Mid Term Review hervorming (GLB-hervorming) uitgevoerd¹². De productiesteun werd definitief ontkoppeld en de bedrijfstoelagen en de toeslagrechten deden hun intreden. De hoogte van de bedrijfstoelag was nog wel gekoppeld aan de hoeveelheid steun die een bedrijf in het verleden had ontvangen (historische referentie 2000 - 2002). Indien agrariërs inkomenssteun wensten te ontvangen moesten zij vanaf 2005 ook voldoen aan randvoorwaarden op het gebied van milieu, voedselkwaliteit en dierenwelzijn: de zogenaamde cross-compliance **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd..** Gedurende deze periode deed ook het plattelandsbeleid zijn intrede. Naast markt-, prijs- en inkomstenbeleid in pijler I, omvat het GLB Agenda 2000 ook plattelandsbeleid, pijler II¹⁴. Aanleiding hiervoor was de toenemende aandacht voor maatschappelijke effecten van de landbouw. Deze hervorming was tot 2013 vastgelegd om daarna over te gaan naar een volledige ontkoppeling van de productiesteun.

¹¹ www.wereldwijs-malmberg.blogspot.nl

¹² Hovenkamp, 2007

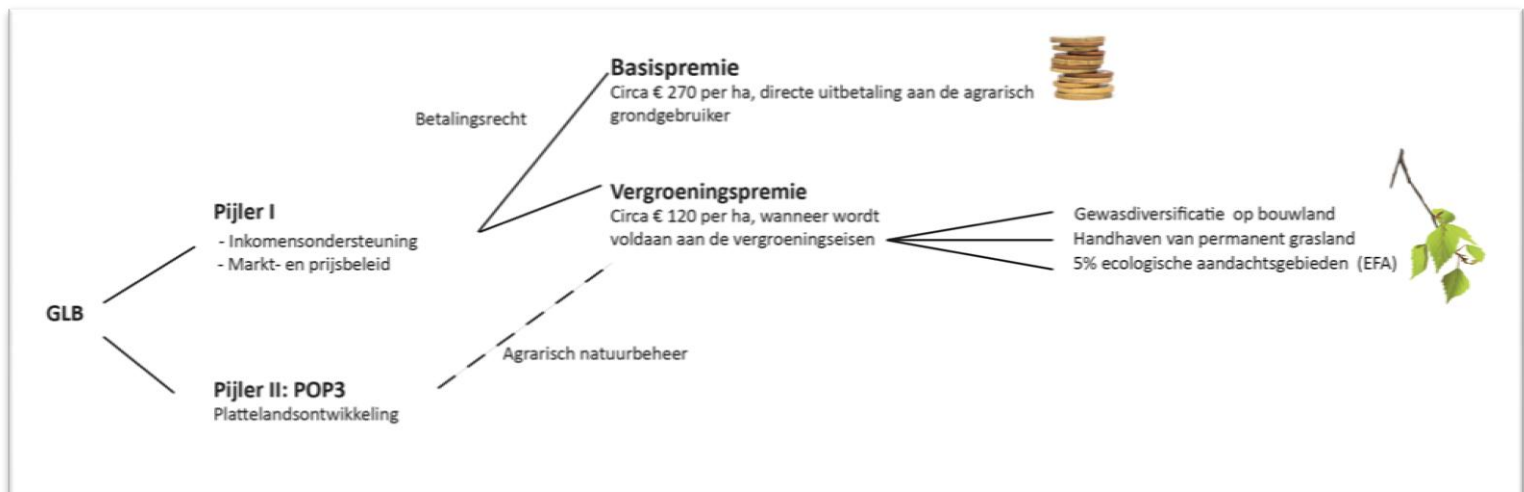
¹³ Europese Commissie, 2012

¹⁴ Brochure EZ, 18-11-2010

2.2 De hervorming van het GLB (2014-2019)

Het nieuwe GLB-stelsel gaat in op 1 januari 2015, maar wat gaat dit nieuwe stelsel precies inhouden? Ter introductie van de paragraaf wordt allereerst kort de hervorming van het GLB geïntroduceerd. In de hierop volgende subparagrafen worden de twee pijlers, de directe betalingen, de premies en de vergroeningseisen behandeld.

In het GLB van 2006 tot en met 2013 werd er inkomenssteun uitgekeerd in de vorm van toeslagrechten. Deze bedrijfstoelage was gebaseerd op betaalde subsidies in een referentieperiode, dus op historische betalingen. Per 31 december 2014 vervallen de *toeslagrechten*. Vanaf 2015 wordt overgegaan naar een bedrijfstoelage systeem met een vast bedrag per hectare (flat-rate). De uitbetaling gaat middels het *betalingsrecht*. Naast een vast bedrag per hectare, moeten agrariërs ook voldoen aan een drietal vergroeningseisen om in aanmerking te komen voor een deel van de inkomenssteun. Een schematische weergave van de hervorming van het GLB is weergegeven in figuur 3. De algemene doelstelling van het hervormde GLB (hierna GLB) is verduurzaming en ontwikkeling van de agrarische sector en deze aan te passen aan de maatschappelijke wensen¹⁵.

Figuur 3: Schematische weergave hervormde GLB-stelsel.

2.2.1 Pijlers van het nieuwe GLB

Het hervormde GLB bestaat uit twee pijlers:

- *Pijler I: De directe betalingen (inkomensondersteuning) en het markt- en prijsbeleid*
Pijler I van het nieuwe GLB behelst de directe betalingen en het markt- en prijsbeleid. Het markt- en prijsbeleid is het traditionele instrument van het GLB (zie par. 2.1) en is bedoeld om de prijzen van agrarische producten op een hoog niveau te houden. Het markt- en prijsbeleid wordt steeds minder gebruikt omdat de noodzaak er niet meer is, het niet voldoet aan de regels van de WTO en het erg duur is¹⁶.
- *Pijler II: Het plattelandsbeleid*
Deze pijler behelst het plattelandsbeleid. Het plattelandsbeleid wordt opgenomen in het plattelandsontwikkelingsprogramma voor de periode 2014-2020, ook wel POP3 genoemd¹⁷. De POP is de nationale invulling van het Europese Plattelands beleid¹⁸. Pijler II wordt binnen dit onderzoek niet nader toegelicht, omdat hierin niet gezocht wordt naar kansen.

¹⁵ Dijkma, 2013

¹⁶ www.toekomstglb.nl

¹⁷ Agro-nieuwsbrief, Holtland Accountants

¹⁸ Moûrik, Vleemingh, 2013

2.2.2 Directe betalingen

De uitbetaling van de 'directe betalingen' in het nieuwe GLB gaat middels betalingsrechten (zie fig. 4). Hieronder wordt behandeld wie recht heeft op betalingsrechten en waarop het aantal betalingsrechten wordt gebaseerd.

Wie heeft recht op betalingsrechten?

Voor het ontvangen van betalingsrechten dient de ondernemer een 'actief landbouwer' te zijn. Een actief landbouwer is te definiëren als: *'Bedrijven of personen die landbouwactiviteiten uitoefenen. Hieronder wordt verstaan gewassen telen of dieren houden. Een KvK-inschrijving is een vereiste. Een bedrijf wordt alleen als actief landbouwer gezien indien de omvang dusdanig is, dat het bedrijf verplicht is een landbouwtelling te doen.'*¹⁹

De actief landbouwer dient subsidiabele landbouwgrond in gebruik te hebben. Ook dient de actief landbouwer een aanvraag in te dienen voor de toekenning en uitbetaling van de betalingsrechten in 2015. Deze aanvraag kan alleen worden gedaan als de landbouwer in 2013 directe betalingen vanuit het GLB ontving.

Landbouwers die groente, fruit, wijn, poot- en consumptieaardappelen, siergewassen of bollen teelden in 2013 en landbouwers die in 2013 nooit toeslagrechten hebben gehad en kunnen bewijzen dat ze op dat moment landbouwer waren, kunnen ook de aanvraag indienen²⁰.

Het minimum oppervlakte agrarische grond die de ondernemer in gebruik moet hebben om een aanvraag te mogen doen is 0,3 ha¹⁹. De ondergrens voor de uitbetaling van de betalingsrechten ligt op € 500,- per bedrijf. Als de uitbetaling de gehele periode 2015-2019 onder deze grens blijft, ontvangt de landbouwer geen uitbetaling¹⁹.

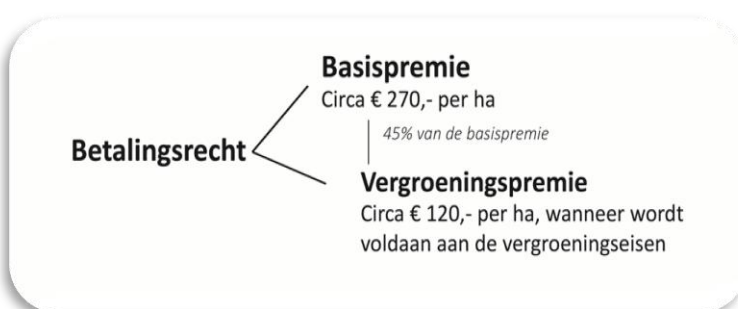
Aantal betalingsrechten

Het aantal *betalingsrechten* dat een agrariër in eigendom krijgt toegewezen wordt bepaald op basis van het aantal subsidiabele hectares landbouwgrond die hij op 15 mei 2015 in gebruik heeft.

Voor elke subsidiabele hectare ontvangt de agrariër één betalingsrecht. De gebruikstitel (eigendom, pacht, gebruiksverklaring, mondelinge overeenkomst) maakt hierbij niet uit²⁰. Het is van belang dat de agrariër de beschikkingsmacht heeft over de gronden die hij opgeeft. Een agrariër heeft beschikkingsmacht als hij bepaalt welke werkzaamheden er op de grond worden uitgevoerd en wat er met het gewas gebeurt¹⁹.

2.2.3 Premies

De uitbetaling van de betalingsrechten gaat middels zogeheten premies (zie fig. 4) en andere subsidies. In deze subparagraaf worden de basispremie, de vergroeningspremie en overige subsidies behandeld.

Figuur 4: Inkomenssteun directe betalingen (pijler I).

¹⁹ Vroegindeweyj, 2014

²⁰ Agro-nieuwsbrief, Holtland Accountants

Basispremie en overgangperiode

Het bedrag dat de agrariër per betalingsrecht (excl. vergroeningspremie) ontvangt, wordt de basispremie genoemd. In 2019 is de basispremie per betalingsrecht voor ieder bedrijf gelijk. In het huidige systeem met bedrijfstoelagen is de waarde per bedrijfstoelage voor vrijwel ieder bedrijf verschillend.

Het kabinet streeft naar een geleidelijke overgang en gaat het nieuwe betalingssysteem invoeren middels een overgangperiode. In de overgangperiode (2015-2018) is de waarde van het betalingsrecht ieder jaar anders en verschilt het per agrarisch bedrijf. Het is afhankelijk van de waarde van alle *toeslagrechten* in eigendom op 15 mei 2014. In 2019 is de basispremie voor ieder bedrijf gelijkgesteld op naar verwachting circa €270,- per betalingsrecht²¹. Deze gelijkstelling wordt ook wel ‘flat-rate’ genoemd.

Vergroeningspremie

Een belangrijk onderdeel van de hervorming van het GLB is de vergroening van de eerste pijler, waarmee een deel van de directe betalingen worden verbonden aan maatschappelijke doelen. De hoofdgedachte van de vergroening is een duurzamere landbouw met bijdrage aan klimaat, milieu en/of biodiversiteit.

Agrariërs die inkomenssteun ontvangen worden verplicht een aantal maatregelen te nemen om naast de basispremie ook in aanmerking te komen voor de vergroeningspremie (zie hfdst. 2.2.4). De vergroening is verplicht voor iedere agrariër die de basispremie wil ontvangen. De basispremie en de vergroeningspremie zijn immers met elkaar verbonden. De sanctie bij het niet nakomen van de vergroeningseisen is als volgt: niet ontvangen van de (deel) vergroeningspremie en na 2017 een extra korting op de basispremie tot een maximum van 25% van de hoogte van de vergroeningspremie²².

Overige subsidies

Naast de basispremie en de vergroeningspremie komen er ook nog andere subsidies voort uit pijler I, deze subsidies worden niet uitbetaald middels het betalingsrecht. De overige subsidies zijn:

- *Subsidie jonge landbouwers*: subsidie ter ondersteuning van jonge landbouwers.
- *Gerichte subsidies*: gerichte subsidie voor bijvoorbeeld duurzame stallen²².
- *Graasdierpremie*: natuurgebieden die beheerd worden middels beweiding komen niet in aanmerking voor betalingsrechten. Voor deze activiteiten is de graasdierpremie ingevoerd²³.

2.2.4 De vergroeningseisen

Op Europees niveau is vastgelegd dat landbouwbedrijven die gebruik willen maken van de directe betalingen van het nieuwe GLB verplicht zijn vergroeningseisen toe te passen. Er zijn drie Europese vergroeningseisen vastgesteld:

1. Gewasdiversificatie op bouwland.
2. Behoud van blijvend grasland.
3. Ecological Focus Area met een omvang van 5% van het bouwlandoppervlak.

In de onderstaande subsubparagrafen wordt de nationale invulling van de vergroeningseisen omschreven, voortkomend uit diverse kamerbrieven.

2.2.4.1 Nadere invulling vergroeningseisen: decemberbrief

Nationaal kunnen de lidstaten binnen de Europese vergroeningseisen hun eigen keuzes maken (m.u.v. gewasdiversificatie). Uitgaande van de kamerbrief 6 december 2013 betreffende Implementatie Gemeenschappelijk Landbouwbeleid²¹ heeft Nederland de volgende keuzes gemaakt:

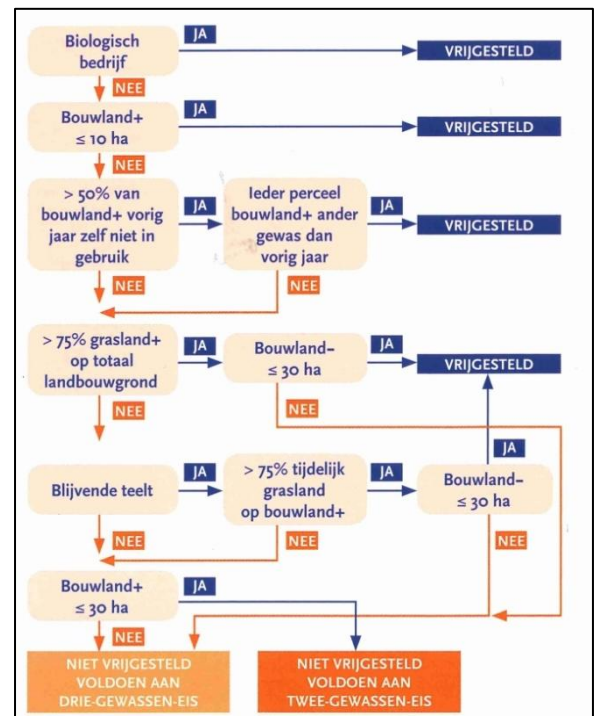
²¹ Dijkema, A.M., Kamerbrief 6 december 2013

²² Vroegindewey, 2014

²³ Agro-nieuwsbrief, Holtland Accountants

- **Gewasdiversificatie**

Als vergroeningseis dient er gewasdiversificatie (telen van meerdere gewassen) op bouwland plaats te vinden. Het aantal gewassen is afhankelijk van het areaal bouwland dat het bedrijf in gebruik heeft (zie fig. 5). Er wordt onderscheid gemaakt in bouwland met tijdelijk grasland (bouwland+) en bouwland zonder tijdelijk grasland (bouwland-). Voor nadere toelichting zie figuur 7. Bedrijven met meer dan 30 hectare bouwland dienen minimaal drie gewassen telen, per gewas minimaal 5% en maximaal 75% van het oppervlakte bouwland. Bedrijven met meer dan 10 ha en minder dan 30 ha moeten minstens twee gewassen telen. Bedrijven met meer dan 75% blijvend grasland zijn vrijgesteld van gewasdiversificatie. Hiermee worden de meeste melkveehouders ontzien van gewasdiversificatie. Bedrijven die meer dan 50% van hun grondareaal jaarlijks uitruilen en op ieder perceel jaarlijks een ander gewas telen, worden ook ontzien aan de verplichting tot gewasdiversificatie²⁴.

Figuur 5: Stroomschema vrijstelling gewasdiversificatie²⁴

- **Blijvend grasland**

Nederland was en blijft verplicht om ervoor te zorgen dat het blijvend grasland in Nederland niet minder wordt. Op nationaal niveau moet 95% van het blijvend grasland behouden blijven. Het peiljaar voor de instandhouding wordt 2012, mogelijk in combinatie met 2015²⁴. Onder 'blijvend' grasland wordt verstaan gras dat minimaal vijf jaar niet is gescheurd, ingezaaid of geploegd. Dit om een goed bodemleven te ontwikkelen en de uitspoeling van mineralen naar het grondwater te beperken²⁵.

- **Ecological Focus Area**

Akkerbouwbedrijven en in mindere mate melkveebedrijven dienen 5% van hun areaal bouwland om te zetten naar een EFA, ofwel een ecologisch aandachtsgebied. Voor de realisatie hiervan heeft Nederland op hoofdlijnen aangegeven wat mogelijk is. Mogelijkheden zijn:

- o Landschapselementen, zoals houtwallen, heggen en poelen. Belangrijk is dat bestaande landschapselementen aangrenzend aan of op subsidiabel landbouwgrond ook mee kunnen tellen als EFA. De decemberbrief maakt hierbij geen onderscheid in bestaande of te realiseren landschapselementen.

Equivalenten (pakketten van) maatregelen, zoals:

- o Akkerranden, bufferzones en natuurvriendelijke oevers met daaraan grenzende sloten.
- o Percelen met bepaalde eiwitgewassen in combinatie met bijv. akkerranden of buffersloten.

Collectieve invulling en duurzaamheidcertificaat:

- o Een collectieve invulling. Middels een collectief kunnen groepen agrariërs gezamenlijk invulling geven aan de EFA-eis. De ecologische aandachtsgebieden moeten aaneengesloten liggen en elk bedrijf moet minimaal 2,5% van zijn eigen bouwland als ecologisch aandachtsgebied inrichten. In de komende tijd moet nog meer duidelijk worden over de voorwaarden.
- o Een duurzaamheidscertificaat. Mogelijk kunnen duurzaamheidscertificaten, onder een aantal voorwaarden, invulling geven aan één of meer vergroeningseisen.

²⁴ Vroegindeweyj, 2014

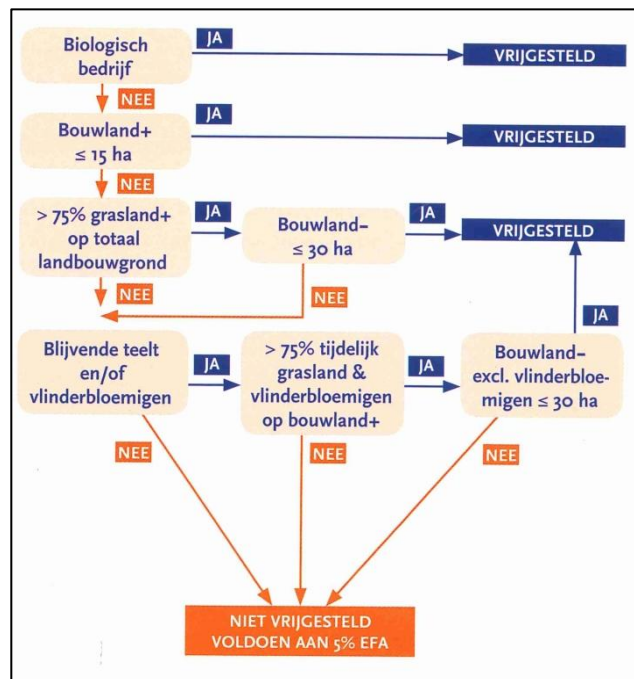
²⁵ Moûrik, Vleemingh, 2013

Figuur 6 geeft de vrijstelling voor de EFA-eis weer (toelichting fig. 7). Vrijstelling voor de EFA-eis is mogelijk voor agrariërs die meer dan 10 ha bouwland en maximaal 15 ha bouwland in gebruik hebben. Ook bedrijven die niet voldoen aan de algemene vrijstelling van 75% grasland (zie algemene vrijstellingen hieronder) kunnen alsnog vrijstelling voor de EFA-eis hebben door het areaal grasland aan te vullen met vlinderbloemachtige (tot 75% van hun gebruiksareaal). De vaststelling van het begrip 'vlinderbloemachtige' dient nog te worden gedaan²⁶.

Definities

bouwland +	bouwland en tijdelijk grasland
bouwland -	bouwland
grasland +	blijvend grasland (≤ 5 jaar) en tijdelijk grasland
blijvende teelt	gewast teeltduur ≥ 5 jaar met regelmatige oogst

Figuur 7: Definities stroomschema's.²⁶

Figuur 6: Stroomschema vrijstelling EFA-eis.²⁶

Algemene vrijstellingen vergroeningseisen

Naast vrijstelling voor de individuele eisen zijn er ook mogelijkheden om als agrariër volledig vrijgesteld te worden van de vergroeningseisen. Zij ontvangen wel de premie maar hoeven niet te voldoen aan de eisen. Bedrijven vrijgesteld van de vergroeningseisen zijn:

- Biologische bedrijven die SKAL-gecertificeerd zijn.
- Bedrijven met maximaal 10 ha bouwland.
- Bedrijven met meer dan 75% grasland en maximaal 30 ha bouwland. Hierdoor zijn de meeste melkveehouders vrijgesteld van de EFA-eis en gewasdiversificatie.

De bovenstaande vergroeningsinvulling dient door Nederland verder te worden uitgewerkt. De definitieve invulling van de vergroeningseisen moet uiteindelijk voor 1 augustus 2014 aan de Europese Commissie gemeld worden. Volledigheidshalve zijn in bijlage A delen van de decemberbrief omtrent de vergroening opgenomen.

2.2.4.2 Nadere invulling vergroeningseisen: junibrieven

De in de vorige paragraaf beschreven invulling van de nationale vergroening is gebaseerd op de kamerbrief van 6 december 2013. De op 5 juni 2014 gepubliceerde kamerbrief bevat nadere toelichting over de keuze die Nederland maakt bij de invulling van de directe betalingen; met name de precieze invulling van de vergroening. Aanvullend op de kamerbrief van 5 juni heeft staatsecretaris Dijkma op 25 juni een kamerbrief verstuurd omtrent de gewaskeuze in de ecologische aandachtsgebieden. Veel aanvullingen ten aanzien van de eerder omschreven kamerbrief zijn er echter niet.

De nationale invulling voortkomend uit de junibrieven²⁷ kent een paar opmerkelijke verschillen ten aanzien van de eerder omschreven invulling. De vergroeningseisen 'Blijvend grasland' en 'Gewasdiversificatie' veranderen ten opzichte van het eerder beschreven beleid niet, echter is de EFA-invulling ten opzichte van de decemberbrief op een aantal onderdelen herzien. Wat er wordt gezocht in de EFA-invulling is als volgt omschreven: "Gezocht is naar een EFA-invulling die niet leidt

²⁶ Vroegindeweyj, 2014

²⁷ Dijkma, A.M., Kamerbrief 6 juni 2014, Dijkma, A.M., Kamerbrief 25 juni 2014

tot onnodig productieverlies, maar ook geen greenwashing door het volledig laten invullen van EFA-invulling door bestaande natuur”. Er zijn enkele belangrijke verschillen ten opzichte van de decemberbrief:

- o Landschapselementen worden slecht beperkt meegenomen. Alleen landschapselementen waarvoor al een Agrarisch Natuurbeheer contract (ANB) voor onderhoud en beheer is afgesloten kunnen binnen het equivalente pakket worden meegenomen. In tegenstelling tot eerdere voornemens worden landschapselementen wegens de hoge uitvoeringslasten niet generiek als EFA-invulling opengesteld;
- o Toekenning van wegingsfactoren aan de verschillende EFA's. De wegingsfactor houdt in, dat de EFA oppervlakte die werkelijk gerealiseerd moet worden hoger of lager kan uitvallen dan 5% bouwland oppervlakte. Voor een compleet overzicht van wegingsfactoren, zie bijlage D ;
- o Eiwit- en vanggewassen zijn opgenomen als generieke maatregel;
- o Slechts één equivalent pakket is opengesteld, dat enkele equivalente maatregelen combineert. Maatregelen als natuurvriendelijke oevers en bufferzones maken, in tegenstelling tot de decemberbrief, daarvan geen onderdeel meer uit.

In de kamerbrief wordt voor de invulling van de EFA-eis onderscheid gemaakt in de volgende mogelijkheden:

- Een of meer maatregelen van de Europese longlist waarin Nederland nadere keuzes heeft gemaakt; generieke lijst.
- Een equivalente maatregel; een akkerbouw-randenpakket dat tevens het beheer van de EFA voorschrijft.
- Deelname aan een nog te ontwikkelen duurzaamheidscertificaat.

De eerste twee mogelijkheden kunnen tevens voor 50% worden ingevuld door deel te nemen aan een collectief. Het collectief en het duurzaamheidscertificaat worden niet nader uitgewerkt binnen dit onderzoek.

Generieke lijst (eenmalige invulling)

Agrariërs kunnen ook voldoen aan de EFA-eis door te kiezen voor één of meer elementen van de generieke longlist. De longlist is een lijst met elementen, opgesteld door de EU, waarbinnen Nederland nadere keuzen heeft gemaakt. Nederland heeft gekozen voor de volgende mogelijkheden: onbeheerde akkerranden zonder beheerseisen, bepaalde stikstofbindende gewassen (bv. Luzerne of rode klaver), vanggewassen (alleen na de teelt van hennep of vlas) en wilgenhakhout. De volledige lijst is terug te lezen in de kamerbrief, opgenomen in bijlage B.

Het equivalente “akkerbouw-randenpakket (meerjarig pakket)

Het equivalente pakket is een pakket waarmee de agrariër zijn volledige EFA-eis moet invullen. Het pakket bestaat uit een beheerde akkerrand, waarbij aangrenzende sloten, vanggewas, eiwitgewassen en bestaande landschapselementen aangrenzend aan of op bouwland met een ANB-contract, mogen worden meegeteld. De akkerrand dient minimaal 30% van het gewogen gemiddelde uit te maken. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de diverse facetten binnen het pakket door weegfactoren. Het pakket heeft een looptijd van vijf tot zeven jaar. De volledige omschrijving van het equivalente pakket is te vinden in bijlage B.

2.3 Samenvattend

De hervorming van het GLB stuurt op de omvorming van de directe betalingen. Ze worden omgevormd van een op historische referentie gebaseerde betaling(toeslagrecht) naar een gelijke betaling per hectare(betalingsrecht). De toeslagrechten komen per 2014 te vervallen en per 2015 geeft elke hectare subsidiabele landbouwgrond recht op één betalingsrecht. Het betalingsrecht is opgebouwd uit de basis- en de vergroeningspremie. Om de vergroeningspremie te ontvangen en niet gekort te worden op de basispremie dient de actief landbouwer te voldoen aan de volgende vergroeningseisen:

- gewasdiversificatie op bouwland;
- behoud van blijvend grasland;
- ecologische aandachtgebieden met een omvang van 5% van het bouwlandoppervlak.

3 Het landgoed en de veranderingen in het GLB

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *welke veranderingen van het nieuwe Gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn relevant voor landgoedeigenaren en welke gevolgen hebben deze voor hun landgoed?* Voor het vinden van kansen voor de landgoedeigenaar binnen het nieuwe GLB dient inzichtelijk te worden gemaakt wat binnen dit onderzoek wordt verstaan onder een landgoed en de visie duurzame instandhouding. Vervolgens worden de veranderingen in het GLB voor de agrariër en de landgoedeigenaar behandeld.

3.1 Het landgoed en de visie duurzame instandhouding

Het is niet eenvoudig een definitie van het begrip landgoed te geven en tevens is het lastig een karakterschets van een landgoed te geven. Dit is ook niet het doel van het onderzoek. Ieder landgoed is namelijk uniek en kent zijn eigen historie. Uiteindelijk zijn het niet de afzonderlijke onderdelen van landgoederen, maar is het samengaan van alle onderdelen dat het karakter van het landgoed vormt²⁸.

Binnen dit onderzoek wordt een landgoed geclassificeerd als een groot aaneengesloten grondeigendom, bestaande uit natuur- en/of bosterreinen en landbouwgronden. De agrarische gronden worden verpacht, waarbij de pachtinkomsten een bron van inkomsten vormen. Een landgoed kan voor een gedeelte of als geheel zijn gerangschikt onder de NSW, dit is echter geen vereiste binnen dit onderzoek. Een landgoed heeft een multifunctioneel karakter met een combinatie van functies als landbouw, bosbouw, natuur, cultuur en landschap, wonen, recreatie en jacht. De essentie van een landgoed is continuïteit, verantwoorde exploitatie en evenwicht tussen de waarden economie, ecologie en esthetiek. Het is de samenhang van onderstaande elementen die het herkenbaar maakt als landgoed²⁹.

- Een groot aaneengesloten grondeigendom met cultuurgronden, bos en natuurterreinen, samen een eenheid vormend;
- NSW-aspecten;
- Financiële dragers;
- Visie en beheersvorm; duurzame instandhouding.

Hieronder worden de NSW, financiële dragers en de visie van een landgoed (duurzame instandhouding) nader toegelicht.

Natuurschoonwet

Rangschikking onder de Natuurschoonwet 1928 (NSW) is geen vereiste om te voldoen aan de definitie 'landgoed' binnen dit onderzoek. Veel landgoederen in Nederland zijn geheel of gedeeltelijk onder de wet gerangschikt. Dit geeft reden tot meenemen van de wet binnen de landgoeddefinitie. De NSW omschrijft een landgoed als volgt:

*'Een in Nederland gelegen, geheel of gedeeltelijk met natuurterreinen, bossen of andere houtopstanden bezette onroerende zaak - daaronder begrepen die waarop een buitenplaats of andere, bij het karakter van het landgoed passende, opstallen voorkomen - voor zover het blijven voortbestaan van die onroerende zaak in zijn karakteristieke verschijningsvorm voor het behoud van het natuurschoon wenselijk is'*³⁰.

Volgens de NSW bestaat een landgoed uit de onderstaande fysieke elementen:

- een aaneengesloten gebied van minimaal 5 ha;
- minimaal 30% bestaande uit houtopstanden (bos) of natuurterrein;
- de aanwezige landbouwgronden zijn voor tenminste 75% omzoomd door houtopstanden of

²⁸ Ottens, 2011

²⁹ www.overijssel.nl

³⁰ Albers, L.H., (1987)

- voor ten minste 50% omzoomd en verder afgescheiden door een landschapsbepalende boom;
- instandhoudingsplicht van 25 jaar³¹.

Financiële dragers

Een landgoed kan als bedrijf worden gezien met een eigen economisch systeem waarbij de opbrengsten uit de verschillende functies als (erf)pacht, exploitatie van bos en natuurterreinen, subsidies, en andere functies de kosten van het landgoed dekken. De rol van subsidies op landgoederen dient bescheiden te zijn. Het is nooit een duurzame en continue inkomstenbron³². De inkomsten voortkomend uit pacht zijn een belangrijke inkomstenbron van het landgoed. Pacht vormt tevens de koppeling met het GLB en neemt hierdoor een centrale rol binnen het onderzoek in. Pacht wordt hieronder nader toegelicht.

‘Pacht is de overeenkomst waarbij de ene partij, de verpachter, zich verbindt aan de andere partij, de pachter, een onroerende zaak of een gedeelte daarvan in gebruik te verstrekken ter uitoefening van de landbouw en de pachter zich verbindt tot een tegenprestatie’³³

In de praktijk betekent het dat de landgoedeigenaar (verpachter) grond aan een andere partij (pachter) in gebruik geeft voor bedrijfsmatig landbouwkundig gebruik. De gebruiker (pachter) levert hiervoor een vergoeding, bijvoorbeeld in de vorm van een pachtsom³⁴.

Pacht wordt overeengekomen aan de hand van een pachtovereenkomst. Hierbij zijn beide partijen gebonden aan een aantal voorwaarden. Pacht is een zogenaamde bijzondere overeenkomst. Indien de overeenkomst voldoet aan de voorwaarden die de wet (7.5 Burgerlijk Wetboek) aan pacht stelt, is er sprake van een pachtovereenkomst. Dit ongeacht de vraag of partijen iets anders hebben bedoeld³⁵. Het pachtrecht kan niet uit de wet alleen worden begrepen; de jurisprudentie vormt evenzeer een belangrijke rechtsbron³⁶. Er zijn verschillende pachtvormen, waarvan de drie voornaamste zijn³⁷:

- reguliere pacht
- geliberaliseerde pacht
- teeltpacht

Visie duurzame instandhouding

Een landgoed is een groot aaneengesloten grondeigendom dat economisch zoveel mogelijk zelfstandig kan functioneren. Het beheer is gericht op duurzame instandhouding van alle aanwezige waarden, door optimalisering van functies, toevoegen van nieuwe functies en in te spelen op kansen. De opbrengsten uit landbouw, bosbouw, opstallen en recreatie bekostigen samen met subsidies het beheer van het groen en rood dat het landgoed de prachtige uitstraling geeft. Landbouwgronden zijn belangrijke kostendragers van een landgoed. Echter moet er niet worden gefixeerd op één verdienmodel. Duurzaamheid zijn meerdere kostendragers in balans die elkaar aanvullen en samen het fundament van het landgoed dragen en waar vanuit andere doelen versterkt kunnen worden.

Vanuit deze visie zijn de rentmeesters van LBP|SIGHT continue zoekend naar een verantwoord evenwicht tussen de drie E's: economie, ecologie en esthetiek. Binnen dit onderzoek worden deze E's vertaald naar drie ambities: vergroten inkomstenstroom, duurzaamheid in de tijd en vergroten areaal groen (zie hfdst. 4).

³¹ Dienst Regelingen, 2011

³² Kamerbeek, 2012

³³ BW 7.5, art. 311

³⁴ www.mijn.rvo.nl

³⁵ www.nobusadvocaten.nl

³⁶ Assers, 2013

³⁷ www.duvekotrentmeesters.nl

3.2 De veranderingen in het GLB

De twee grote veranderingen bij de hervorming van het GLB zijn invoering van de vergroeningseisen en het veranderde stelsel van inkomenssteun. In deze paragraaf wordt behandeld wat er concreet verandert voor de agrariër en welke veranderingen binnen de hervorming van het GLB relevant zijn voor de landgoedeigenaar.

3.2.1 Veranderingen voor de agrariër

In het voorgaande hoofdstuk is de hervorming van het GLB voor de agrariër uitgebreid beschreven. Hieruit zijn twee duidelijke veranderingen voor de agrariër naar voren gekomen, deze worden hieronder weergegeven.

Minder inkomenssteun

De meeste agrarische bedrijven zullen, ten opzichte van het oude systeem, inkomenssteun moeten inleveren³⁸. Bedrijven die in 2014 hoge toeslagrechten ontvingen (bv. intensieve melkvee- en vleeskalverenbedrijven) gaan er op achteruit. Extensievere bedrijven, akkerbouw- en tuinbouwbedrijven die lage of geen toeslagrechten ontvingen gaan erop vooruit³⁹. De ontwikkelingen omtrent de inkomenssteun komen enerzijds doordat Nederland minder geld beschikbaar krijgt vanuit de EU voor landbouw en anderzijds omdat de uitbetaling van de inkomenssteun per hectare gelijk wordt ('flat-rate').

Voldoen aan de vergroeningseisen

Een grote verandering bij de hervorming van het GLB voor agrariërs is het voldoen aan de vergroeningseisen: blijvend grasland, EFA en gewasdiversificatie. Voor het ontvangen van de vergroeningspremie en het niet gekort worden op de basispremie dient de agrariër te voldoen aan deze eisen.

3.2.2 Veranderingen voor de landgoedeigenaar

In deze paragraaf wordt beschreven welke veranderingen relevant zijn voor de landgoedeigenaar en welke eventuele gevolgen de veranderingen hebben voor het landgoed. Door de veranderingen in het GLB te benaderen met inachtneming van de landgoedvisie is de relevantie voor de landgoedeigenaar bepaald.

3.2.2.1 Invoer vergroeningseis EFA

De invoer van de vergroeningseisen is een grote verandering bij de hervorming van het GLB. Één van de drie eisen, het realiseren van een EFA door akkerbouwbedrijven en mindere mate melkveebedrijven, is mogelijk relevant voor de landgoedeigenaar. Het is relevant wanneer de agrariër(pachter) besluit zijn EFA binnen het landgoed te realiseren.

Gevolg: De EFA kan een meerwaarde bieden aan het groen binnen een landgoed. Tevens kan de EFA realisatie gebruikt worden voor het rangschikken van landbouwterreinen onder de NSW, omdat de omzomingscriteria voortkomend uit de NSW overeenkomen met de vereisten voor de EFA. Met name de criteria van landschapselementen. Deze dienen op of aan landbouwpercelen gerealiseerd te worden.

3.2.2.2 Veranderde inkomenssteun

In het hervormde GLB wordt de inkomenssteun uitbetaald middels toegekende betalingsrechten. Het aantal betalingsrechten, en dus de hoogte van de inkomenssteun, wordt bepaald door het aantal hectares grond dat de agrariër in gebruik heeft. De agrarische gronden binnen een landgoed worden door de agrariër(pachter) gebruikt voor de aanvraag en verzilvering van de betalingsrechten.

³⁸ Vroegindeweyj, 2014

³⁹ Terluin, 2014

Gevolg: De verkregen betalingsrechten kunnen een mogelijke meerwaarde bieden aan de agrarische gronden binnen een landgoed.

3.3 Samenvattend

Een landgoed is een groot aaneengesloten grondeigendom dat economisch zoveel mogelijk zelfstandig kan functioneren. Het beheer is gericht op duurzame instandhouding van alle aanwezige waarden. Dit wordt gedaan door optimalisering van functies, toevoegen van nieuwe functies en in te spelen op kansen.

Het nieuwe systeem van directe betalingen (betalingsrechten) en de hieraan gekoppelde vergroeningseis EFA zijn relevante veranderingen voor het landgoed. Mogelijk kunnen deze veranderingen meerwaarde bieden ten aanzien van duurzame instandhouding van het landgoed.

4 De kansen

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *welke kansen liggen er bij de inpassing van het nieuwe Gemeenschappelijk landbouwbeleid voor landgoedeigenaren ten aanzien van duurzame instandhouding van hun landgoed?* Er wordt gezocht naar kansen voor landgoedeigenaren door de veranderingen van het hervormde GLB vanuit diverse ambities te benaderen. Allereerst worden er drie landgoedeigenaren met hun ambities beschreven. Vervolgens wordt per landgoedeigenaar omschreven welke kansen zich voordoen in de veranderingen van het GLB.

4.1 Landgoedeigenaren

In deze paragraaf worden drie landgoedeigenaren weergegeven. Ze hebben ieder een afzonderlijke ambitie. De ambities komen voort uit de eerder beschreven visie duurzame instandhouding en geven de bandbreedte van de visie weer. In de praktijk zal de landgoedvisie zich binnen deze bandbreedte bevinden. De landgoedeigenaren, die sturen op het vergroten van de inkomstenstroom, duurzaamheid in tijd en het areaal groen, worden hieronder nader toegelicht.

4.1.1 Ambitie vergroten inkomstenstroom

De landgoedeigenaar streeft naar het vergroten van zijn inkomstenstroom door het optimaliseren van zijn verdienmodellen. Binnen dit onderzoek is het verhogen van de pachtinkomsten van toepassing.

4.1.2 Ambitie duurzaamheid in tijd

De landgoedeigenaar streeft naar een duurzame instandhouding van zijn landgoed in tijd. Binnen het onderzoek is de ambitie met name gerelateerd aan een duurzame pachtrelatie, waaronder wordt verstaan: *het streven is een goede netto pachtopbrengst, echter is het niet het doel om de pachters financieel uit te buiten. Binnen een duurzame pachtrelatie gaat het om een win - winsituatie waarbij zowel de verpachter als de pachter profiteert, aan de hand van marktconforme pachtprizen en duurzaam grondgebruik.*

4.1.3 Ambitie vergroten areaal groen

De landgoedeigenaar streeft naar het vergroten van het areaal groen. Het behouden, verstevigen en vergroten van natuur en landschap staan centraal binnen deze ambitie.

4.2 Kansen

In deze paragraaf wordt gezocht naar kansen voor de landgoedeigenaar binnen het nieuwe GLB. Hieronder wordt per landgoedeigenaar omschreven welke kansen zich voordoen in de veranderingen van het hervormde GLB.

4.2.1 Kansen voor landgoedeigenaar inkomstenstroom

Binnen de relevante veranderingen van de hervorming van het GLB worden twee kansen voorzien die aansluiten op de ambitie 'inkomstenstroom'. Kansen voortkomend uit de invoer van de EFA-eis en de veranderde inkomenssteun, worden hieronder behandeld.

4.2.1.1 Uitgeven landschapselementen

Voor de landgoedeigenaar ligt er een kans bij het uitgeven van bestaande landschapselementen. De bestaande landschapselementen die grenzen aan subsidiabele landbouwgrond kunnen fungeren als EFA. Hiervoor dient de agrariër echter de beschikkingsmacht over het element te hebben. Eigendom is hiervoor niet benodigd⁴⁰. De agrariër betaalt voor het ter beschikking stellen van het landschapselement een vergoeding aan de landgoedeigenaar. Hieronder worden enkele aspecten nader toegelicht.

Overeenkomst

Het uitgeven van landschapselementen kan middels diverse overeenkomsten. Zowel met pacht-, huur- en erfpachtovereenkomsten is het voor de agrariër mogelijk om de beschikkingsmacht over het element te verkrijgen. Wanneer de overeenkomst een grondgebruikersverklaring bevat kan het fungeren om beschikkingsmacht te verkrijgen. Zowel uit de praktijk als op papier (contract/overeenkomst) moet dan wel blijken wie het beheer over de grond kan uitoefenen⁴¹.

Juridische mogelijkheid

In veel gevallen pacht de agrariër de agrarische gronden van de landgoedeigenaar, zonder dat de aanwezige landschapselementen hierbij mee worden genomen⁴². Een voor de hand liggende optie zou het opnemen van de landschapselementen in de pachtovereenkomst kunnen zijn. De vraag rest echter of dit juridisch mogelijk is.

Pacht wordt binnen Burgerlijk Wetboek 7.5 als volgt omschreven: *'Pacht is de overeenkomst waarbij de ene partij, de verpachter, zich verbindt aan de andere partij, de pachter, een onroerende zaak of een gedeelte daarvan in gebruik te verstrekken ter uitoefening van de landbouw en de pachter zich verbindt tot een tegenprestatie'*⁴³. Het uitgeven van landschapselementen middels een pachtovereenkomst is volgens deze definitie niet mogelijk omdat de onroerende zaak niet ter uitoefening van de landbouw wordt gebruikt.

Toch bestaat er een mogelijkheid om de landschapselementen op te nemen binnen een pachtovereenkomst⁴⁴. Deze mogelijkheid komt voort uit artikel 313, lid 4 van Burgerlijk Wetboek 7.5, en stelt: *'Onder hoeve en los land worden begrepen de daarbij behorende, niet tot de uitoefening van de landbouw dienende gronden met inbegrip van de zich daarop bevindende houtopstanden.'*

Pachtprijs

Het verpachten van landschapselementen verhoogd de inkomstenstroom van het landgoed. De pachter dient immers te voldoen aan een tegenprestatie, in dit geval een geldsom. Het uitgeven van landschapselementen door een landgoedeigenaar geeft een financiële meerwaarde voor de agrariër. Middels de pacht van landschapselementen is het mogelijk om te voldoen aan de vergroeningseis

⁴⁰ Dhr. T. Kool, 19-03-2014

⁴¹ www.aelmans.com

⁴² Dhr. Kindt

⁴³ BW 7.5, art. 311

⁴⁴ Dhr. Bruil, 25-03-2014 en Mevr. Verbakel- van Bommel, 08-05-2014

EFA. Hierdoor ontvangt de agrariër de vergroeningspremie en wordt hij niet gekort op zijn basispremie. Het uitgeven van landschapselementen kan dus grote meerwaarde bieden aan de inkomenssteun van de agrariër.

Een voor de hand liggende optie om het financiële voordeel door te vertalen naar de grondeigenaar is om de verhuur van landschapselementen te kapitaliseren in de pachtprijs, waarbij de hoogte van de kapitalisatie in samenspraak kan worden bepaald. Belangrijk hierbij is dat de gemaakte afspraken goed moeten worden geformuleerd en worden vastgelegd. Om een duurzame instandhouding van het landschapselement te garanderen is het van belang om het beheer vast te leggen in de overeenkomst. Alle onderlinge afspraken dienen naar redelijkheid en billijkheid te worden gemaakt⁴⁵. Over de omvang van de pachtverhoging wordt binnen dit onderzoek geen uitspraak gedaan. Wel wordt het financiële voordeel voor de agrariër aan de hand van een casus in het volgende hoofdstuk berekend.

4.2.1.2 Waarde betalingsrechten toevoegen aan pachtprijs

Voor de landgoedeigenaar ligt er een kans om de waarde van het betalingsrecht (deels) toe te voegen aan de pachtprijs. De betalingsrechten van de pachter zijn aangevraagd en worden verzilverd op gronden die de landgoedeigenaar verpacht. In het hervormde GLB komt er een indirecte koppeling van de betalingsrechten aan grond, dit verhoogd het opbrengend vermogen van de grond. Hieronder worden enkele aspecten omtrent de kans nader toegelicht.

Toekomen van de inkomenssteun

In het verleden hebben er al diverse geschillen tussen pachter en verpachter voorgedaan over aanspraak van en zeggenschap over ontstane rechten, voortkomend uit het GLB. Enkele voorbeelden hiervan zijn het melkquotum en het toeslagrecht.

De pachtkamer van het gerechtshof Arnhem heeft besloten dat *toeslagrechten* bij het einde van de pacht niet aan de verpachter toekomen⁴⁶. Voor die rechten is de pachter aan de verpachter ook geen vergoeding verschuldigd. Het hof voerde hierbij aan dat het toekennen van toeslagrechten de voortzetting is van een stelsel rechtstreekse inkomenssteun, die onder meer het doel heeft om de landbouwer van een redelijke landbouwstandaard te verzekeren. Voor productierechten o.a. melkquotum geldt dit echter niet, deze dienen ter ordering van de landbouwmarkt. Vandaar het verschil in rechten tussen melkquotum en de toeslagrechten. Bij melkquotum heeft de verpachter wel aanspraak op een deel van het ontstaande recht. Het geldt als vaste rechtspraak dat bij pachtbeëindiging de verpachter aanspraak heeft op de helft van de waarde van het quotum⁴⁷.

Hoe verhouden deze uitspraken zich tot het nieuwe systeem met betalingsrechten?

‘Kijkend naar de nieuwe Europese verordeningen is het nieuwe stelsel van inkomenssteun een versleutelde versie van het oude stelsel. In navolging van de toeslagrechten zullen de betalingsrechten 100% aan de pachter toekomen. Het is immers een inkomstenondersteuning die als doel heeft om de actief landbouwer een redelijke landbouwstandaard te verzekeren⁴⁸. Toch zijn er wel degelijk verschillen. Vooral de indirecte koppeling met de grond geeft reden tot afwijkende afspraken⁴⁹.

Indirecte koppeling

In het hervormde GLB is er gekozen voor een ontkoppeling met productie en een koppeling met grond. Het zogenaamde flat-rate systeem zorgt voor een indirecte koppeling van de

⁴⁵ Mevr. Verbakel- van Bommel, 08-05-2014

⁴⁶ Gerechtshof Arnhem 22 juni 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BM8465

⁴⁷ www.notarishulleman.nl

⁴⁸ Mevr. Verbakel, 08-05-2014 en Dhr. Dijk, 24-03-2014

⁴⁹ Dhr. Knook, 17-06-2014

inkomensondersteuning aan de grond. Hierdoor wordt het opbrengend vermogen van de landbouwgrond verhoogd⁵⁰. Het gevolg is dat onderlinge verrekening zou kunnen plaatsvinden tussen pachter en verpachter en dat in sommige gevallen de niet actieve landbouwer profiteert van de inkomenssteun.

Juridische mogelijkheid

Zolang beide partijen akkoord gaan is het toevoegen van de waarde van het betalingsrecht aan de pachtprijs privaatrechtelijk toegestaan en niet in strijd met Europese wetgeving⁵⁰. Binnen reguliere pacht staat de pachter sterk om het betalingsrecht zelf te benutten en op naam te zetten. De verpachter heeft weinig ruimte om afspraken te maken omtrent de betalingsrechten⁵⁰. Bij geliberaliseerde pacht ligt dit anders. Door de marktwerking zal er een indirecte grondgebondenheid van het betalingsrecht ontstaan, waardoor onderlinge verrekening tussen pachter en verpachter kan gaan plaatsvinden. De onderlinge verrekening in pachtprijs wordt in hoofdstuk 5.1.4 nader toegelicht.

Als er geen afspraken zijn, is de stelregel dat het betalingsrecht toekomt aan de pachter. Echter wanneer partijen het met elkaar eens zijn om het anders te regelen, dan zal een eventuele rechter dat kunnen volgen⁵⁰.

4.2.2 Kansen voor landgoedeigenaar duurzame instandhouding

Voor de landgoedeigenaar ligt er een kans bij het maken van een koppeling van de betalingsrechten aan de grond. Op deze manier blijven de betalingsrechten rusten op de agrarische gronden binnen een landgoed. Deze kans wordt hieronder nader toegelicht.

Koppeling

In de praktijk is te merken dat agrariërs grond willen vasthouden in 2014-2015⁵¹. Het loont om grond te pachten in 2015. Iedere hectare grond in gebruik geeft immers recht op een extra betalingsrecht op naam. Een agrariër kan het betalingsrecht verhandelen en hij kan meer betalingsrechten dan hectares grond bezitten. Hij kan de verzilvering rouleren, het recht moet minimaal één maal in de twee jaar verzilverd worden⁵². Voor een agrariër kan het aantrekkelijk zijn om na het verstrijken van de pachttermijn het verkregen betalingsrecht mee te nemen. In het volgende hoofdstuk wordt dit nader toegelicht.

Zonder afwijkende afspraken gaat bij pachtovergang het betalingsrecht mee met de afgaande pachter. Nadeel hiervan is dat de opkomende pachter mogelijk een betalingsrecht mist; hij heeft meer hectare dan het aantal betalingsrechten.

Het moet voorkomen worden dat de waarde van het betalingsrecht verdwijnt van het landgoed. Het is van belang dat er een koppeling wordt gemaakt met de grond, in plaats van met het pachtbedrijf. Met de koppeling kan de opgaande pachter bij pachtwisseling het betalingsrecht benutten.

Directe koppeling aan de grond

Zoals eerder omschreven kennen de betalingsrechten door het flat-rate systeem een indirecte koppeling met de landbouwgronden. Een directe koppeling van het betalingsrecht aan subsidiabele landbouwgrond is niet mogelijk in de letterlijke zin van het woord. Het is immers een persoonsgebonden recht dat wordt toegekend aan een natuurlijk persoon of rechtspersoon⁵³.

Echter liggen er toch mogelijkheden om privaatrechtelijk vast te leggen dat het betalingsrecht van afgaande naar opkomende pachter gaat bij het einde van een pachttermijn. Privaatrechtelijk kan het

⁵⁰ Dhr. Knook, 17-06-2014

⁵¹ Dhr. Hulshoff, 21-05-2014

⁵² Mevr. Verbakel, 08-05-2014

⁵³ Verordening (EU) nr. 1307/2013 van het Europees Parlement en de Raad

worden vastgelegd middels het opnemen van een inspanning- en een overdrachtsverplichting in het pachtcontract⁵⁴.

Inspanningsverplichting: Aanvraag en toekenning betalingsrecht en verzilvering hiervan.

Overdrachtsverplichting: Overdracht van betalingsrecht van afgaande naar opkomende pachter.

Middels deze verplichtingen waarborg je als landgoedeigenaar dat de waarde van het betalingsrecht binnen het landgoed behouden blijft. De waarde van het betalingsrecht heeft een meerwaarde voor het pachtbedrijf en/of komt ten goede van de pachtprijs (zie hfdst. 4.2.1.2).

4.2.3 Kansen voor landgoedeigenaar groen

Voor de landgoedeigenaar ligt er een kans bij de realisatie van EFA binnen het landgoed. Bij deze kans wordt er subsidiabele landbouwgrond omgezet naar nieuw groen (landschapselementen), die kan fungeren als EFA. De EFA komt ten goede aan het areaal groen en kan wellicht meetellen bij de NSW-rangschikking van het landgoed. Hieronder worden enkele aspecten nader uitgewerkt.

Gepachte wijzigen ten behoeve van groenrealisatie

Zoals in de wet omschreven, is de pachter niet bevoegd om de gedaante van het gepachte in het geheel of gedeeltelijk te veranderen zonder de schriftelijke toestemming van de verpachter⁵⁵.

Wanneer er groen op het gepachte gerealiseerd dient te worden moet dit dus met de schriftelijke toestemming van de verpachter. Wanneer de gedaante van het gepachte gewijzigd wordt, dient ook de pachtovereenkomst gewijzigd te worden. In veel gevallen behoeft deze wijziging goedkeuring van de grondkamer⁵⁶.

Zeggenschap groenrealisatie

In eerste instantie ligt de zeggenschap over de realisatie van de EFA bij de agrariër, maar binnen een pachtrelatie ligt dit anders. Omdat de agrariër de toestemming van de verpachter behoeft voor het veranderen van het verpachte is het mogelijk voor de landgoedeigenaar om zeggenschap te creëren over de realisatie. De landgoedeigenaar stemt pas in wanneer hij content is met het groen dat de agrariër realiseert.

Meerwaarde groen binnen het landgoed

Het groen kan een meerwaarde bieden wanneer de landgoedeigenaar vanuit zijn positie zeggenschap over de realisatie heeft gecreëerd. De landgoedeigenaar kan dan sturen op zaken als locatie, soort groen, kwaliteit groen en het beheer.

Een grote meerwaarde kan het groen bieden als het dusdanig wordt gepositioneerd dat het mee kan worden genomen bij de NSW-rangschikking van het landgoed. Wanneer het nieuwe groen wordt aangelegd als omzoming rond subsidiabele landbouwgrond, kan dit ervoor zorgen dat de landbouwgrond onder de Natuurschoonwet gerangschikt kan worden. Op deze manier kan de EFA-eis bijdragen aan het areaal gerangschikt landbouwgrond en/of het vergroten van het aandeel natuurterrein binnen de NSW.

Planologische schaduwwerking

Wanneer er natuur wordt gerealiseerd op landbouwgrond (in de vorm van landschapselementen) kan planologische schaduwwerking niet worden uitgesloten⁵⁷. Wanneer de gemeente de bestemming van 'landbouw' naar 'natuur' verandert, dient zij de geleden planschade, na aanvraag, uit te betalen aan de gedupeerde⁵⁸. De kans dat gemeenten de bestemming van agrarische grond

⁵⁴ Mevr. Verbakel, 08-05-2014

⁵⁵ BW 7.5, art. 348, lid 1

⁵⁶ BW 7.5, art. 317, lid 1

⁵⁷ Dhr. Van Dijk, 24-03-2014

⁵⁸ Wet Ruimtelijke Ordening, artikel 6.1, lid 1,2.

wijzigingen is echter zeer nihil en dus is planologische schaduwwerking bij de realisatie van een EFA zeer onwaarschijnlijk⁵⁹.

4.3 Samenvattend

Voor de landgoedeigenaar liggen er (middels pacht) kansen op het gebied van betalingsrechten en de hieraan gekoppelde vergroeningseis EFA. Deze kansen kunnen een bijdrage leveren aan de verschillende landgoedambities. In de onderstaande tabel (fig. 8) staan de kansen per type landgoedeigenaar schematisch weergegeven.

Landgoedeigenaren	Kansen
<i>Ambitie vergroten inkomstenstroom</i>	Uitgeven landschapselementen
	Waarde BTR toevoegen aan pachtprijs
<i>Ambitie duurzame instandhouding in tijd</i>	Waarborgen BTR binnen landgoed
<i>Ambitie vergroten areaal groen</i>	EFA realisatie binnen landgoed

Figuur 8: Kans per landgoedeigenaar

⁵⁹ Dhr. Bruil, 25-3-2014

5 De praktijksituatie en duurzame instandhouding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *hoe kunnen de kansen meerwaarde bieden aan duurzame instandhouding van landgoederen en hoe verhouden deze zich in een praktijksituatie?* In de eerste paragraaf wordt een casus landgoed behandeld. In de tweede paragraaf wordt gekeken hoe de gevonden kansen uitwerken op de eerder beschreven casus en in de derde paragraaf wordt ingegaan op de meerwaarde van de kansen ten aanzien van duurzame instandhouding van een landgoed.

5.1 De casus

In deze paragraaf wordt een casus landgoed weergegeven. De casus fungeert om de uitwerking van de kansen in een praktijksituatie weer te geven en om de kansen te kwantificeren. Eerst wordt er een beschrijving van de casus gegeven, vervolgens wordt weergegeven welke gevolgen het nieuwe GLB heeft voor de pachter op het casus landgoed.

Casus beschrijving

De casus betreft een traditioneel landgoed met een multifunctioneel karakter. Functies als landbouw, bosbouw, natuur en landschap, wonen, recreatie en jacht worden gecombineerd. De opbrengsten uit pacht vormen een belangrijke bron van inkomsten voor het landgoed. De agrarische gronden worden voor een langere periode verpacht aan een pachter, de geliberaliseerde pachtermijnen zijn telkens korter dan 6 jaar. Het overgrote deel is NSW gerangschikt. Pachter A, een akkerbouwer met een gangbaar akkerbouwbedrijf, is het uitgangspunt binnen de casus.

Bedrijfsgegevens pachter A:

- Gebruiksareaal: 100ha
- Areaal geheel/of gedeeltelijk gepacht binnen het landgoed;
- Realisatie EFA binnen het landgoed;
- Landgoed waarbij landschapselementen aangrenzend aan bouwland aanwezig zijn.
- Totale waarde van de toeslagrechten in 2014 (waarde 2013):
€ 20.000,- (€ 200,- per ha)

Impact nieuwe GLB voor pachter A

Ontwikkeling van de bedrijfstoelage

In 2015 ontvangt het bedrijf 100 betalingsrechten. Deze betalingsrechten zorgen in 2019 voor een bedrijfstoelage van € 39.000,- die bestaat uit:

- Basispremie: 100ha x € 270,- = € 27.000,-
- Vergroeningspremie: 100ha x € 120,- = € 12.000,-

De pachter bezat voorheen geen hoge toeslagrechten en stapt dus laag in bij de overgangsregeling. In de overgangsperiode (fig. 9) gaat de pachter in 5 gelijke stappen naar een totale bedrijfstoelage van € 39.000,- (€ 390,- per ha). In bijlage E wordt de berekening van de bedrijfstoelage in de overgangsperiode weergegeven.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Basispremie	-	€ 14.552,-	€ 17.664,-	€ 20.776,-	€ 23.888,-	€ 27.000,-
Maximale korting basispremie	-	-	-	€ 2.337,30	€ 2.687,40	€ 3.000,-
Vergroeningspremie	-	€ 6.548,40	€ 7.948,80	€ 9.349,20	€ 10.749,60	€ 12.000,-
Totale bedrijfstoelage	€ 17.600,-	€ 21.100,-	€ 25.612,-	€ 30.125,-	€ 34.637,-	€ 39.000,-

Figuur 9: Bedrijfstoelage akkerbouwbedrijf A in overgangsperiode.

Vergroeningseisen

Voor het ontvangen van de vergroeningspremie dient de pachter te voldoen aan de drie vergroeningseisen. Hoewel de pachter is vrijgesteld voor de blijvend grasland verplichting, dient hij wel te voldoen aan gewasdiversificatie en de EFA-eis (zie fig. 10).

	Gewasdiversificatie	Blijvend grasland	EFA
<i>Criteria voor vrijstelling</i>	Het areaal landbouwgrond bestaat uit meer dan 75% grasland (blijvend en tijdelijk grasland) en het areaal bouwland is kleiner dan 30 hectare.	Het areaal blijvend grasland dient op nationaal niveau 95% behouden te blijven ten opzichte van het referentieareaal (2012).	Het areaal landbouwgrond bestaat meer dan 75% grasland (blijvend en tijdelijk grasland) en het areaal bouwland is kleiner dan 30 hectare.
<i>Situatie casus</i>	Het areaal bouwland is 100 hectare, zonder grasland.	Het areaal bestaat uitsluitend uit bouwland en valt niet onder de blijvend grasland verplichting.	Het areaal bouwland is 100 hectare, zonder grasland.
<i>Vrijstelling</i>	De pachter is niet vrijgesteld voor gewasdiversificatie. Hij dient te voldoen aan de drie-gewassen-eis.	De pachter is vrijgesteld voor de blijvend grasland eis.	De pachter is niet vrijgesteld voor de EFA-eis. Hij dient 5% van zijn areaal in te richten als EFA.

Figuur 10: Voldoen vergroeningseisen akkerbouwbedrijf A.

Conclusie

Bedrijven met een lage bedrijfstoelage per hectare kunnen in het nieuwe systeem van directe betaling behoorlijk voordeel hebben. Pachter A ziet zijn totale bedrijfstoelage in de periode 2013 t/m 2019 stijgen van €20.000,- naar €39.000,-. De pachter dient hiervoor wel zijn huidige gebruikersareaal te behouden en te voldoen aan de vergroeningseisen. Met name de 5% EFA realisatie op bouwland vergt aanpassingen voor de pachter. In de casus betreft het de realisatie van 5 hectare EFA.

5.2 Uitwerking kansen in de casus

In deze paragraaf wordt de uitwerking van de gevonden kansen in de casus weergegeven. Om de kansen te kwantificeren en de uitwerking in een praktijksituatie weer te geven. In de subparagrafen worden achtereenvolgens de uitwerkingen van de kansen binnen de casus weergegeven.

5.2.1 Uitgeven landschapselementen

Pachter A kan voldoen aan de 5% EFA realisatie door de aan de landbouwgrond grenzende landschapselementen te pachten (uitgaande van de decemberbrief). Het bijkomende financiële voordeel voor de pachter kan worden doorberekend in de pacht prijs om zo de pacht van het element te vergoeden. In deze paragraaf wordt middels een eenvoudige berekening een indicatie van het financiële voordeel voor pachter A berekend.

Middels het pachten van landschapselementen kan de pachter voldoen aan de EFA-verplichting. Landschapselementen hebben een weegfactor 1,5 (zie bijlage D). Het betreft daarom 3,33 ha landschapselement (ongewogen) om aan de 5 ha EFA te voldoen. Het pachten van landschapselementen geeft het volgende financiële voordeel voor pachter A:

- Het ontvangen van de vergroeningspremie en niet gekort worden op de basispremie; voordeel t.o.v. geen EFA-realisatie.
- Geen inkomstenderving, geen waardedaling grond en geen inrichtings- en beheerskosten; voordeel t.o.v. realisatie van een EFA op bouwland, bijvoorbeeld akkerrand met vanggewassen

Het ontvangen van de vergroeningspremie en het niet gekort worden op de basispremie

Er van uitgaande dat met de aanwezige landschapselementen de volledige 5% EFA voor 100 ha bouwland wordt gerealiseerd, levert dit in 2015 € 6.548,- en 2019 € 12.000,- vergroeningspremie op en bespaard dit een korting op de basispremie van € 0 in 2015 en € 3.000,- in 2019 (zie fig. 9). Ofwel het ter beschikking stellen van 3,33 ha landschapselementen geeft in 2019 een financiële meerwaarde van € 15.000,- per jaar per 100ha bouwland. Dit is omgerekend € 4.500,- per ha landschapselement per jaar.

De financiële meerwaarde van het pachten van landschapselementen varieert in iedere praktijksituatie sterk, de meerwaarde is afhankelijk van de overgangsregeling. In de casus is dit ook goed zichtbaar, want in 2015 komt de meerwaarde uit op € 11.687,- en in 2019 op € 15.000,-. In hoeverre deze bedragen kunnen worden doorerekend bij de pacht van landschapselementen is per pachtsituatie verschillend. Er dient onderling overeengekomen te worden welk bedrag door beide partijen als redelijk kan worden beschouwd. Tevens dient er overeengekomen te worden wie het bestaande beheer van het element financiert en uitvoert.

Het principe van uitgeven van landschapselementen is kosteneffectief omdat de landbouwactiviteiten onder normale omstandigheden gewoon door kunnen gaan. Dit omdat de pachter enerzijds wel de baten ontvangt en anderzijds niet de negatieve componenten als productieverlies en inrichtingskosten kent (zie fig. 11).

Kosten	€	Opmerking
Inkomstenderving	0,-	Bestaand element aan bouwland fungerend als EFA leidt niet tot het uit productie nemen van landbouwgrond.
Waardedaling grond	0,-	De agrarische grond kent geen wijziging van bestemming of grondgebruik. (mestafzet, gewasbestrijding)
Inrichtingskosten	0,-	EFA is reeds gerealiseerd.
Beheerskosten	0,-	Geen extra beheerskosten.
Baten		
Vergroeningspremie	€0,- t/m €12.000	Waarde afhankelijk van overgangsregeling. (zie fig. 9)
Korting basispremie	€0,- t/m €3.000	Financiële sanctie bij geen groenrealisatie. (zie fig. 9)

Figuur 11: Berekening financieel voordeel, gebaseerd op casus.

Conclusie

Voor de pachter is het financieel aantrekkelijk om de EFA-eis in te vullen d.m.v. het pachten van landschapselementen. In de casus is het financiële voordeel - door het ontvangen van de vergroeningspremie en het niet gekort worden op de basispremie - vastgesteld op € 4500,- per ha landschapselement/jaar.

Voor de landgoedeigenaar ligt er zodoende de mogelijkheid om zijn landschapselementen uit te geven aan de pachter, een financiële vergoeding is hierbij op de plaats.

5.2.2 EFA realisatie binnen het landgoed

Pachter A kan er ook voor kiezen om aan zijn EFA-eis te voldoen door het realiseren van nieuw groen. In bijlage F is uitgewerkt welke opties er allemaal zijn voor pacht A om te voldoen aan de EFA-eis. Hieronder worden twee opties uitgewerkt. De eerste optie is een financieel aantrekkelijke EFA-invulling voor de pachter. Uit de praktijk is gebleken dat de voorkeur van agrariërs uitgaat naar één EFA-invulling. Deze invulling is opgenomen en uitgewerkt omdat deze invulling zeer waarschijnlijk ook wordt gerealiseerd binnen landgoederen. De tweede optie is de kans zoals hij is bedoeld; een EFA-invulling die tevens kan bijdragen aan extra omzoming in het kader van de NSW.

Optie 1: Financieel aantrekkelijke EFA-invulling voor de pachter

In de praktijk gaan agrariërs op zoek naar een zo goedkoop mogelijke EFA invulling met zo min mogelijk productieverlies. De invulling met landschapselementen is zeer aantrekkelijk, alleen wordt die mogelijkheid beperkt door de junibrieven (zie hfdst. 2.2.4). Agrariërs neigen hierdoor ook naar het equivalente “akkerbouw-randenpakket” met vanggewassen, een optie die nauwelijks ingrijpt in de bedrijfsvoering⁶⁰.

De teelt van vanggewassen na de teelt van maïs op zand- en lössgronden is al verplicht en brengt dus geen extra kosten met zich mee. Bij andere gronden en andere teelten - zo ook de casus - geldt dat de teelt van vanggewassen een relatief goedkope invulling is ten aanzien van de andere opties. In de casus wordt uitgegaan van ‘groene braak’ als vanggewas. De onderstaande getallen omtrent de aanleg van een akkerrand zijn gebaseerd op een akkerbouwer met consumptieaardappelen, suikerbieten, zaaiuien en wintertarwe. Ze zijn overgenomen uit het artikel ‘*De lusten en lasten van de akkerrand*’ van J. Spruijt. De getallen dienen ter indicatie. In de praktijk zullen de kosten per situatie verschillen⁶¹.

Berekening vanggewas en akkerranden.

De totale kosten voor het aanleggen en onderwerken van 11,7 hectare groene braak bedragen € 1.415,70 per jaar⁶². Er is geen sprake van productieverlies, omdat groene braak pas na de oogst wordt ingezaaid.

De totale kosten voor het aanleggen en beheren van 1 hectare akkerrand op kleigrond bedragen € 2.597,70 per jaar⁶¹. Hierbij is sprake van 1 ha zonder productie. Volledigheidshalve wordt verwezen naar de in bijlage C opgenomen tabel.

Het doorvoeren van het equivalente “akkerbouw-akkerrandbeheer” pakket bij de casus kost, gebaseerd op de bovenstaande getallen, in totaal € 4.013,40 per jaar. Door het voldoen aan de EFA-eis (en gewasdiversificatie) ontvangt de pachter in de casus in 2015 € 6.548,40 vergroeningspremie, oplopend tot € 12.000,- vergroeningspremie in 2019.

⁶⁰ Dhr. Knook

⁶¹ Spruijt, 2005

⁶² WUR, 2013

Optie 2: EFA-eis combineren met de NSW-rangschikking

De kans heeft een grote meerwaarde wanneer het groen voortkomend uit de EFA-eis kan worden meegenomen met de NSW-rangschikking. Bij de uitwerking van de kans in de praktijk dient onderscheid gemaakt te worden tussen twee invullingen van de vergroeningseisen: de decemberbrief en de junibrieven (zoals omschreven in hfdst. 2.2.4). Eerst wordt de invulling in de praktijk bij de decemberbrief behandeld, daarna de praktijkinvulling bij de junibrief.

Uitgaande van de kamerbrief van december 2013 kunnen nieuwe landschapselementen worden meegenomen als EFA. Wanneer de pachter nieuwe landschapselementen realiseert die grenzen aan landbouwgrond, kunnen deze worden meegenomen binnen de NSW-rangschikking van het landgoed. De landgoedeigenaar kan vanuit zijn positie als verpachter zeggenschap hebben over de realisatie. In de praktijk dient bij de realisatie rekening te worden gehouden met diverse componenten. Enkele aspecten kunnen zijn:

- Eigendom van het element.
- Planologische schaduwwerking.
- Inkomensschade.
- Waardedaling van de grond.

Onderling dient de hoogte van de inkomensschade en de waardedaling van de grond te worden bepaald wanneer het element (deels) wordt gerealiseerd op agrarische grond. Er dienen ook duidelijke afspraken gemaakt te worden omtrent de realisatie, onderhoud en eigendom van het element. Zoals eerder omschreven is de kans op planologische schaduwwerking bij de realisatie van een landschapselement op bouwland zeer nihil.

Uit de kamerbrief van 25 juni 2014 komt naar voren dat alleen bestaande elementen met een ANB-contract als EFA-invulling kunnen gelden.

Wel is er een EFA-invulling met wilgenhakhout mogelijk te combineren met de NSW. Wilgenhakhout kan gelden binnen de 30% houtopstand of natuur en gelden als omzoming van de aanwezige landbouwgronden⁶³. Wilgenhakhout kan bijdragen aan de NSW-rangschikking van een landgoed. Gezien wilgenhakhout als generieke maatregel een weegfactor van 0,3 heeft, dient de pachter zeer veel te realiseren om aan zijn EFA-eis te voldoen. Dit zal in de casus resulteren in 16,7 ha wilgenhakhout. Een volledige invulling van de EFA-eis met wilgenhakhout is dus zeer onwaarschijnlijk. Wel kan de EFA deels worden ingevuld met wilgenhakhout en worden aangevuld met een andere generieke maatregel. Het wilgenhakhout kan dan alsnog een bijdrage leveren aan de NSW-rangschikking van het landgoed.

Conclusie

Voor de pachter is het financieel aantrekkelijk om de EFA-eis in te vullen met het equivalente “akkerbouw-randenpakket” met vanggewassen. Het kent een minimaal productieverlies en vergt kleine (soms geen) aanpassingen binnen de bedrijfsvoering van een pachter.

Voor de landgoedeigenaar is het aantrekkelijk om de EFA zodanig in te richten met landschapselementen dat er meer grond gerangschikt kan worden onder de NSW. Anderzijds kan de invulling met akkerranden gunstige effecten hebben op natuur, maar ook in mindere mate op de lokale milieukwaliteit en het landschap. Van belang is dat voldoende voorwaarden worden gesteld aan beheer, inrichting en ruimtelijke samenhang⁶⁴. De landgoedeigenaar kan vanuit zijn positie als verpachter hiernaar sturen.

5.2.3 Waarde betalingsrecht toevoegen aan pacht prijs

Reeds is beschreven dat de grondgebondenheid van de inkomenssteun toeneemt door het gekozen GLB stelsel. Hierdoor ontstaat de kans voor de landgoedeigenaar om de waarde van betalingsrechten

⁶³ Dhr. Kindt

⁶⁴ Doorn e.a., 2012

- die ontstaan op zijn grond - (deels) toe te voegen aan de pachtprijs. In deze subparagraaf wordt gekeken naar een redelijke verrekening van de waarde van het betalingsrecht in de praktijk.

Wat is een redelijke toevoeging aan de pachtprijs?

Geluiden uit het werkveld variëren van 50% t/m 100% van de waarde van de basispremie toevoegen aan de pachtprijs⁶⁵. Binnen geliberaliseerde pacht zijn de partijen vrij om hierover afspraken te maken. Wanneer het gaat om losse pacht tussen twee actieve landbouwers ligt het in het vooruitschiet dat de waarde van het betalingsrecht één op één gaat worden doorberekend naar de grondeigenaar.

Voorbeeld: 50% van de waarde toevoegen aan de pachtprijs

Medio 2014 zitten de landgoedeigenaar en pachter A voor de pachtonderhandeling over 10 ha los land om tafel. Beide partijen hebben de intentie om opnieuw een liberale pachtovereenkomst af te sluiten t/m 2019. De landgoedeigenaar geeft aan dat het de pachter toekomt om de in 2015 ontstane betalingsrechten op naam te zetten en jaarlijks te verzilveren. Redelijkerwijs is dit voordeel voor de pachter terug te zien in de pachtprijs. Beide partijen komen na een korte discussie overeen om 50% van het betalingsrecht te verrekenen in de pachtprijs (zie fig. 12). Dit wordt gezien als een redelijk voorstel waarbij beide partijen akkoord gaan. De bedragen zijn gebaseerd op de waarde van de basispremie in de overgangsperiode, los van de waarde van de toeslagrechten van pachter A. Het aantal toeslagrechten waarmee pachter A de overgangsregeling ingaat is immers een persoonlijke bedrijfskeuze.

	2015	2016	2017	2018	2019
basispremie per recht bij geen bedrijfstoelage 2014	€ 54,-	€ 108,-	€ 162,-	€ 216,-	€ 270,-
pachtverhoging/ha	€ 27,-	€ 56,-	€ 81,-	€ 108,-	€ 135,-

Figuur 12: Een kapitalisatie van 50% van het betalingsrecht.

Conclusie

De pachter heeft er geen belang bij dat de waarde van het betalingsrecht toegevoegd wordt aan de pachtprijs. Voor de landgoedeigenaar ligt er echter een inkomstenstroom.

5.2.4 Waarborgen betalingsrechten binnen landgoed

Reeds is beschreven dat de grondgebondenheid van de inkomenssteun toeneemt door het hervormde GLB-stelsel van directe betalingen. Er ligt een kans voor de landgoedeigenaar om de betalingsrechten te koppelen aan de grond. Gewaarborgd wordt dat de betalingsrechten die in 2015 'ontstaan' op de gronden van het landgoed, ook in de toekomst binnen het landgoed blijven. De betalingsrechten komen zo ook na de pachtovergang toe aan de pachtbedrijven binnen het landgoed.

Uitwerking binnen de casus

Om de kans weer te geven in de casus wordt gebruik gemaakt van een situatie waarin pachtonderhandeling plaatsvindt. Naast pachter A wordt er nog een agrariër bij betrokken, pachter B. Pachter B is een nabij gelegen akkerbouwer en heeft interesse in de pacht van los land.

Medio 2014 zitten de landgoedeigenaar en pachter B om tafel voor een pachtonderhandeling voor 10 hectare los land. De landgoedeigenaar en pachter B hebben de intentie om een liberale pachtovereenkomst af te sluiten t/m 2016. Pachter B geeft hierbij aan dat hij na 2016 de pachtgronden niet meer nodig heeft, waarbij pachter A al heeft aangegeven de 10 hectare grond na 2016 graag voor een langere periode te willen pachten.

De landgoedeigenaar geeft bij de onderhandeling aan dat hij de betalingsrechten aan de grond van het landgoed gekoppeld wil zien. Dit kan gedaan worden door middel van een

⁶⁵ Dhr. Knook, 21-06-2014

inspanningsverplichting tot aanvraag en jaarlijkse verzilvering van de betalingsrechten die gedurende de pachtperiode ontstaan op het verpachte. Aan het einde van de pachtermijn vindt er een overdracht plaats naar de opkomend pachter. Opgenomen als nader te vermelden relatienummer in de overeenkomst, in dit geval pachter A.

De inspannings- en overdrachtsverplichting wordt contractueel vastgelegd middels een bijkomend beding in het pachtcontract. Pachter B vraagt de betalingsrechten aan en verzilverd deze tevens in 2014. Na het einde van de pachtermijn wordt de grond met de daarbij behorende betalingsrechten overgedragen aan pachter A. Bij overdracht van het betalingsrecht behoudt het de overgangswaarde van de aanvrager, in dit geval van pachter B.

Dit heeft de volgende gevolgen voor beide pachters:

2014 t/m 2016 : 10 betalingsrechten op naam van pachter B

2016 t/m : 10 betalingsrechten op naam van pachter A

Kanttekening

Toch is het maar de vraag of er op grote schaal handel gaat plaatsvinden. Zoals het er nu naar uitziet zullen er op het overgrote deel van de Nederlandse landbouwgrond betalingsrechten gaan rusten. Hierdoor zullen er weinig verschuivingen en/of handel plaatsvinden⁶⁶. Dit houdt in dat de handel in grond zonder betalingsrechten gaat afnemen. Overdracht van grond (koop, verkoop, pacht) zal daarom ook vaker gepaard gaan met de overdracht van betalingsrechten⁶⁷. Zodoende is het denkbaar dat agrariërs de overdracht onderling regelen, of dat een overdracht niet nodig is omdat de opkomend pachter over voldoende eigen betalingsrechten beschikt.

Conclusie

De zittend pachter heeft geen baat bij een overdracht van de betalingsrechten aan het einde van de pachtermijn. Voor de opkomende pachter heeft het een meerwaarde indien hij zelf niet over voldoende betalingsrechten beschikt.

Voor de landgoedeigenaar levert het niet direct een bijdrage aan het vergroten van de inkomstenstroom van het landgoed. De waarborging versterkt echter wel de kans 'waarde betalingsrecht toevoegen aan de pacht prijs' en kan zo indirect een bijdrage leveren aan het vergroten van de inkomstenstroom.

5.3 Meerwaarde ten aanzien van duurzame instandhouding

In deze paragraaf wordt gekeken hoe de kansen zich verhouden tegenover de volledige bandbreedte van de visie duurzame instandhouding. Er wordt gekeken welke meerwaarde de kansen bieden ten aanzien van de drie ambities. De meerwaarde wordt weergegeven in de onderstaande tabel (fig. 13). Onder de tabel wordt de meerwaarde ten aanzien van de ambities toegelicht.

⁶⁶ Dhr. Knook, 17-06-2014

⁶⁷ Agro-nieuwsbrief, Holtland Accountants

Meerwaarde ambitie→	<i>Vergroten inkomstenstroom</i>	<i>Duurzaamheid in tijd</i>	<i>Vergroten areaal groen</i>
Kansen↓			
<i>Uitgeven landschapselementen</i>	Ja	Ja	Nee
<i>Waarde BTR toevoegen aan pachtprijs</i>	Ja	Ja, afhankelijk van het percentage dat wordt toegevoegd.	Nee
<i>Waarborgen BTR binnen landgoed</i>	Ja	Ja	Nee
<i>EFA realisatie binnen landgoed</i>	nee	Ja, afhankelijk van de NSW mogelijkheid.	Ja

Figuur 13: Meerwaarde kansen t.a.v. duurzame instandhouding.

Uitgeven landschapselementen

De kans komt voort uit de ambitie om de inkomstenstroom te vergroten. Naast het gegeven dat de kans bijdraagt aan de vergroting van de inkomstenstroom van een landgoed, draagt deze tevens bij aan een duurzame pachtrelatie, ofwel duurzaamheid in tijd. Bij het verpachten van landschapselementen aan de agrariër is er sprake van een synergie tussen pachter en verpachter, waarbij beide partijen elkaar vinden en versterken. De agrariër voldoet aan de vergroeningseis zonder dat er productiegrond verloren gaat. De landgoedeigenaar ontvangt hiervoor een tegenprestatie voor het uitgeven van de landschapselementen.

Waarde BTR toevoegen aan pachtprijs

De kans komt voort uit de ambitie om de inkomstenstroom te vergroten. Naast een bijdrage aan de inkomstenstroom levert de kans, afhankelijk van de waarde die de landgoedeigenaar toevoegt aan de pachtprijs, tevens een bijdrage aan een duurzame pachtrelatie binnen een landgoed.

De landgoedeigenaar profiteert optimaal van het ontstane betalingsrecht wanneer hij 100% van de waarde toevoegt aan de pachtprijs. Er is geen sprake van een win - win situatie, omdat de agrariër geen enkel profijt heeft van de basispremie.

Het is anders wanneer de landgoedeigenaar 50% van de waarde van het betalingsrecht toevoegt aan de pachtprijs. Zowel de pachter als verpachter profiteert dan van een markconforme pachtprijs. Met een toevoeging die door de agrariër en landgoedeigenaar als redelijk wordt beschouwd, draagt de kans tevens bij aan de ambitie duurzaamheid in tijd binnen een landgoed.

Waarborgen BTR binnen landgoed

De kans komt voort uit de ambitie duurzaamheid in tijd en kan de inkomstenstroom vergroten. Hij levert geen directe bijdrage aan het vergroten van de inkomstenstroom. Wanneer het betalingsrecht gewaarborgd blijft binnen het landgoed, komt de waarde ten goede aan de inkomsten van het pachtbedrijf. De waarborging versterkt tevens de kans om de waarde van het betalingsrecht toe te voegen aan de pachtprijs, wanneer de landgoedeigenaar grond met de daaraan gekoppelde betalingsrechten kan aanbieden aan de opkomende pachter.

EFA realisatie binnen landgoed

De kans komt voort uit de ambitie om het areaal groen te vergroten en kan een bijdrage leveren aan de ambitie duurzaamheid in tijd. Wanneer een aanplantwens vanuit de NSW kan samen gaan met de realisatie van een EFA, ontstaat er een synergie waar zowel pachter als verpachter profijt van heeft. Tevens garandeert de regelgeving van de NSW duurzame instandhouding van het element. Op deze manier draagt de kans bij aan een duurzame pachtrelatie en duurzaamheid in tijd.

5.4 Samenvattend

De kansen uitgeven landschapselementen, waarde BTR toevoegen aan de pacht prijs, waarborgen BTR binnen landgoed en EFA realisatie binnen landgoed bieden een meerwaarde in een praktijksituatie wanneer ze uiteen worden gezet in een casus. Naast de ambitie waaruit ze zijn ontstaan bieden ze ook een meerwaarde aan de andere ambities welke aansluiten bij de visie duurzame instandhouding.

6 Conclusie, discussie en reflectie

In dit hoofdstuk wordt allereerst antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvraag. Vervolgens worden de discutabele punten behandeld. Ter afsluiting is er een reflectie op het onderzoeksproces.

6.1 Conclusie

In deze paragraaf worden de conclusies van het onderzoek weergegeven. De reeds uitgewerkte deelvragen vormen de basis voor de beantwoording van de hoofdvraag. De hoofdvraag die binnen dit onderzoek centraal staat is:

Welke kansen liggen er in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor landgoedeigenaren ten aanzien van duurzame instandhouding van hun landgoed?

Voor de landgoedeigenaar liggen er (middels pacht) kansen op het gebied van betalingsrechten en de vergroeningseis EFA in het nieuwe GLB. De kansen leveren een bijdrage aan verscheidene duurzaamheidsaspecten als: duurzaamheid in tijd, vergroten inkomstenstroom en vergroten areaal groen.

De landgoedeigenaar kan bij de 5% EFA-invulling sturen op:

- *Het uitgeven van bestaande landschapselementen.*
- *Een zodanige positionering van een EFA-invulling met nieuwe landschapselementen, dat er meer landbouwgrond en/of natuur kan worden gerangschikt onder de NSW.*
- *Beheer, inrichting en ruimtelijke samenhang bij een EFA-invulling met akkerrand en vanggewassen.*

De kansen gelden alleen wanneer:

- de pachter dient te vergroenen (in de praktijk moeten voornamelijk akkerbouwers vergroenen);
- de agrariër er daadwerkelijk voor kiest om te voldoen aan de vergroeningseisen;
- landschapselementen voldoen aan de voorwaarden die Nederland stelt aan de EFA-eis.

Geconcludeerd kan worden dat er weinig landgoederen zullen zijn waar de pachter aan de EFA-eis dient te voldoen. Enkel wanneer vergroend dient te worden kunnen de kansen uitwerking krijgen en bijdragen aan duurzame instandhouding.

Beide partijen hebben vanuit financieel oogpunt het grootste belang bij een EFA-invulling met bestaande landschapselementen. Naast een synergie tussen pachter en verpachter, geeft het een bijdrage aan de inkomstenstroom van een landgoed. Een hectare landschapselement vertegenwoordigt immers een waarde aan premies van €4.500,- per hectare per jaar.

De landgoedeigenaar kan ten aanzien van het betalingsrecht sturen op:

- *Een (deel) van de waarde van het betalingsrecht toevoegen aan de pachtprijs.*
- *Waarborging van het betalingsrecht binnen het landgoed.*

De kans geldt alleen wanneer:

- de landbouwgronden subsidiabel zijn;
- het gaat om geliberaliseerde pacht.

Geconcludeerd kan worden dat op landbouwgronden binnen landgoederen betalingsrechten gaan rusten. Indien het gaat om geliberaliseerde pacht voor los land, kunnen de betalingsrechten bijdragen aan de inkomstenstroom van het landgoed. Er kan gewaarborgd worden dat na beëindiging van de pacht het betalingsrecht beschikbaar is voor de opkomende pachter. De

waarborging levert geen directe bijdrage aan de inkomstenstroom van het landgoed. Het versterkt echter wel de mogelijkheid om een (deel) van de waarde van het betalingsrecht toe te voegen aan de pachtprijs.

Afhankelijk van de situatie kan een kans uitwerking krijgen of niet. De rentmeesters en landgoedeigenaren dienen een actieve houding aan te nemen ten aanzien van het nieuwe GLB. Zodoende kunnen de kansen die zich mogelijk voordoen worden benut en is er een meerwaarde te behalen ten aanzien van duurzame instandhouding van het landgoed.

Voor de rentmeester ligt er de taak om de mogelijkheden die het GLB biedt, zorgvuldig af te wegen tegen de verschillende functies van het landgoed. Om uiteindelijk het evenwicht tussen de waarden ecologie, economie en esthetiek te versterken.

6.2 Discussie

Hieronder worden de discutabele punten van het onderzoek behandeld.

- De regelgeving van het nieuwe GLB is ten tijde van schrijven nog niet volledig bekend. De geformuleerde kansen(hoofdstuk 4) berusten op de regelgeving voortkomend uit de kamerbrief van 6 december 2013. In deze decemberbrief heeft staatssecretaris Dijksema in hoofdlijnen aangegeven hoe zij de nationale invulling voor zich ziet. In de onlangs op 5 juni 2014 verschenen kamerbrief zijn de hoofdlijnen nader uitgewerkt. Dijksema is hierin teruggekomen op een aantal besluiten. Gevolg hiervan is dat de relevantie van de onderzoeksresultaten deels is achterhaald. Om hierop te anticiperen is ervoor gekozen om bij het beschrijven van de praktijksituaties deels het beleid voortkomend uit de juni-brief mee te nemen. Het is echter nog de vraag of de juni-brief kan worden gezien als de definitieve nationale invulling.
 - Op de juni-brief is kritisch gereageerd. Criticasters vinden dat Dijksema te weinig vergroeningsopties uit de 'longlist' van de Europese Commissie heeft overgenomen. Vooral de beperkt toegestane vanggewassen en landschapselementen zorgen voor veel ophef.
 - Uiterlijk november 2014 moet de nationale invulling van de directe betalingen naar Brussel gestuurd worden. Ondertussen werkt het Ministerie van EZ door aan de nationale regelingen die gedetailleerde praktische voorschriften bevatten. Deze is naar verwachting klaar in november 2014⁶⁸.
- Uitgaande van de decemberbrief kunnen zowel bestaande als nog te realiseren landschapselementen meegenomen worden als EFA. In de later verschenen juni-brief is Dijksema hierop teruggekomen en stelt bestaande landschapselementen slechts beperkt open als EFA: alleen landschapselementen waarvoor een ANB-contract voor onderhoud en beheer is afgesloten, kunnen gelden als EFA-invulling. Dit kwam Dijksema op veel kritiek te staan. Mogelijk worden bestaande landschapselementen wederom ongeclausuleerd en als generieke EFA-invulling opengesteld. Dijksema heeft toegezegd om via een instapmodel ook nieuwe landschapselementen mee te tellen. Onduidelijk blijft of dit alleen gaat geleden voor elementen onder natuurbeheer agrarisch (SNL-A), of ook voor natuurbeheer (SNL-N), groenblauwe diensten en elementen zonder beheersovereenkomst.
- Bij het opstellen van het projectplan is gekozen om pijler II buiten beschouwing te laten. Destijds was de motivatie hiervoor:
 - Het dient ter afbakening van de omvang van het onderzoek.
 - Door de vele regels is er weinig draagvlak vanuit agrariërs voor pijler II.

⁶⁸ www.toekomstglb.nl

- Een EFA-invulling met landschapselementen wordt door zowel de agrariër als de landgoedeigenaar als een zeer aantrekkelijke invulling beschouwd, waarbij geen landbouwgrond uit de productie hoeft te worden genomen.
- Achteraf is door de aanscherping van de EFA-invulling gebleken dat de landschapselementen waarschijnlijk slechts in zeer beperkte mate mee kunnen worden genomen. Resultaat is dat er in veel gevallen toch netto vergoend moet worden, waarbij kansen liggen in de collectieve realisatie (pijler II). Vervolgonderzoek moet uitwijzen wat de kansen zijn binnen pijler II van het hervormde GLB.

- Het onderzoek omtrent 'de waarde toevoegen van het betalingsrechten aan de pacht prijs' en 'het waarborgen van het betalingsrecht binnen het landgoed', is gefixeerd op geliberaliseerde pachtvereenkomsten. Nader onderzoek moet uitwijzen of er mogelijkheden liggen bij andere pachtvormen.
- In dit rapport is uitgegaan van een basispremie van €270,- per hectare en een vergroeningspremie van €120,- per hectare. Het ziet er naar uit dat deze bedragen lager gaan uitvallen. Dit is afhankelijk van het aantal hectare waarvoor steun aangevraagd gaat worden en de totale omvang van de nationale envelop voor directe betalingen.

6.3 Reflectie

Gedurende dit onderzoek is een traject doorlopen dat ons diverse nieuwe inzichten, kennis en vaardigheden heeft verschaft. Om terug te blikken op het onderzoeksproces is in deze paragraaf een reflectie opgenomen.

De oriëntatiefase voorafgaand aan dit onderzoek heeft veel tijd in beslag genomen. Achteraf gezien was dit ook nodig. De complexiteit van dit theoretische onderzoek benodigde een scherpe afbakening met heldere en meetbare onderzoeksdoelen. We hebben proberen te vermijden dat we niet telkens verzeild raakten in 'een onderzoek in een onderzoek', waarbij telkens nieuwe vraagstukken naar voren kwamen.

We hebben getracht een zorgvuldige afweging te maken tussen de breedte van het onderzoek (afbakening) en de diepgang van het onderzoek (detaillering van de kansen). Dit ging moeizaam omdat uiteindelijk de details bepalen of iets een kans is of niet. We hebben geleerd dat het voor de leesbaarheid van rapport beter is om details weg te laten, ook al wordt de diepgang hierdoor beperkt. Achteraf heeft dit geleid tot het schrappen van teksten omdat deze minder relevant waren voor het onderzoek.

Tijdens het onderzoek waren we bevoorrecht om te spreken met diverse deskundigen als rentmeesters, beleidsmedewerkers, juristen en agrarisch bedrijfsadviseurs. Toch hadden we moeite met het vinden van de juiste sparringpartners. De diverse deskundige konden vanuit hun eigen expertise vertellen over het GLB, echter hadden ze vaak moeite met het maken van de vertaalslag naar het landgoed. Wij voelde ons zodoende de schakel tussen de praktijk en de theorie.

Gedurende het onderzoek is de cursus Agrarisch Recht aan de WUR gecombineerd met het afstuderen. De cursus heeft ons diverse inzichten verschaft, die ons later in het onderzoek goed van pas zijn gekomen. De cursus heeft ons geholpen bij het beantwoorden van verscheidende juridische vraagstukken, leren omgaan met wet- en regelgeving van het landelijk gebied en het heeft ons geholpen met het opbouwen van een netwerk. De jaarvergadering van de Vereniging voor Agrarisch Recht heeft hier met name veel aan bijgedragen.

Terugkijkend op het onderzoek hebben wij veel geleerd. Hierbij zijn diverse vastgoed- en natuurtechnische aspecten aanbod gekomen:

- Diverse juridische vraagstukken.
- Inzichten gekregen in het beheren en ontwikkelen van het landgoedbedrijf.
- Facet gebiedsontwikkeling en financieel beheer.
- Het uitdenken van de verschillende EFA mogelijkheden met bijdrage aan biodiversiteit.
- Diverse financiële berekeningen t.a.v. EFA en hun impact op componenten als waardedaling grond, inkomstenderving etc.
- Actief kansen zoeken en signaleren van kansen met als doel verbetering (financiële) resultaten tegen aanvaardbare risico's en maatschappelijk verantwoord.

Literatuurlijst

Internet

http://www.aelmans.com/over_ons/actueel/27-875/uitspraak-feitelijke-beschikking-macht-van-gronden.html?=&page=2&werkveldid=6

Geraadpleegd juni 2014

<http://www.duurzaambedrijfsleven.nl/partners/rijksdienst-voor-ondernemend-nederland-innovatief-en-duurzaam-ondernemen/>

Gehanteerd augustus 2014

<http://www.duvekotrentmeesters.nl/pagina/groenediensten/pachtzaken/index.html>

Geraadpleegd mei 2014

http://www.encyclo.nl/begrip/agrarisch_natuurbeheer

Gehanteerd augustus 2014

<http://www.europa-nu.nl/id/vg9pir5eze8o/landbouwbeleid>

Geraadpleegd april 2014

<http://www.landbouweconomischbericht.nl/begrippenomschrijving.html>

Gehanteerd augustus 2014

<http://www.lbpsight.nl/>

Geraadpleegd eind maart 2014

<http://www.nobusadvocaten.nl/rechtsgebieden/pachtrecht>

Geraadpleegd april 2014

<http://www.notarishulleman.nl/news.asp?innotarid=659&folder=406>

Geraadpleegd op mei 2014

<http://www.portaálnatuurenlanschap.nl/themas/subsidiestelsel-natuur-en-landschapsbeheer/overzicht/>

Gehanteerd augustus 2014

<https://mijn.rvo.nl/pachten-en-verpachten>

Geraadpleegd april 2014

<http://www.toekomstglb.nl/blog-48.html>

Geraadpleegd april 2014.

<http://wereldwijs-malmberg.blogspot.nl/2011/04/geschiedenis-van-het-gemeenschappelijk.html>

Geraadpleegd op april 2014

Publicaties

Albers, L.H. (1987), *Het gewichtloze gewogen, cultuurhistorische betekenis van landgoederen geëvalueerd met behulp van multicriteria analyse*, Delft

Assers, C., G.M.F. Snijders (2013), *Handleiding tot de beoefening van het Nederlandse burgerlijke recht. 7. Bijzondere overeenkomsten, deel III Pacht*, Kluwer, Deventer.

Brochure EZ (18-11-2010), *Geschiedenis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*, EZ.

Dienst Regelingen (2011), *rangschikking als landgoed*, assen.

Dijksma, A.M. (6-12-2013), *Kamerbrief over de implementatie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*, Directie Europees Landbouwbeleid en Voedselzekerheid, Den Haag.

Dijksma, A.M. (5-6-2014), *Kamerbrief over de uitwerking directe betalingen Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*, Directie Europees Landbouwbeleid en Voedselzekerheid, Den Haag.

Dijksma, A.M. (25-6-2014), *Kamerbrief over gewaskeuze in de ecologische aandachtsgebieden*, Directie Europees Landbouwbeleid en Voedselzekerheid, Den Haag.

Gerechtshof Arnhem 22 juni 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BM8465

Holtland Accountants (2013), *Agro-Nieuwsbrief, Speciale uitgave: toekomstig GLB-beleid, uitgave: december 2013*, IJselmuiden.

Hovenkamp, K (10-2007), *Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de Health Check*, NAJK.

Kamerbeek, H (2012), *Waardevol Groen*, InnovatieNetwerk, Utrecht.

Moûrik, M. van, I. Vleemingh (11-2013), *GLB voor Dummies, Een korte uitleg van het nieuwe Europese Gemeenschappelijk Landbouw Beleid en de hieruit voortkomende kansen voor het landschap*, Tilburg.

Ottens, W. (2011), *Scriptie Master Landschapsgeschiedenis: Hoe beheert de huidige landgoedeigenaar zijn bezit? Een analyse van de motivaties en tradities van landgoedbeheer door particuliere eigenaren en terreinbeherende organisaties*, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Terluin, Ida J., Jakob Jager en Roel A. Jongeneel (2014), *Convergentie toeslagen Eerste Pijler GLB in Nederland, 2014-2019*, LEI Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen.

Verordening (EU) nr. 1307/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013

Vroegindeweyj, A.N., e.a. (2014), *Nieuwe toeslagrechten in de praktijk, Wegwijzer voor het gewijzigde stelsel van Europese landbouwsubsidies*, Roodbont Publishers B.V., Zutphen.

Mondeling verkregen informatie

De heer prof. D.W. Bruil, bijzonder hoogleraar agrarisch recht aan Rijksuniversiteit Groningen. Diverse vragen gesteld tijdens zijn college 'Agrarisch Recht' op de Wageningen Universiteit. In de periode 18-03-2014 tot 2-05-2014.

De heer mr. F.W. Van Dijk, werkzaam als mediation jurist, voorheen werkzaam als advocaat bij A&S advocaten gespecialiseerd in agrarisch recht. Brainstormsessie gehad over het onderzoek bij ADJuristen in Zevenaar op 24-04-2014.

De heer ing. R.T.J. Hulshoff RT, rentmeester NVR en eigenaar Grondzaken Dienscentrum, tevens akkerbouwer, telefonisch gesproken op 21-05-2014.

De heer ing. P.A.J.H. Kindt, NVR rentmeester bij LBP/SIGHT te Nieuwegein. Diverse begeleidingsmomenten in de vorm van gesprekken en telefonisch contact, in de periode 31-1-2014 t/m 1-7-2014.

De heer ing. T. Kool, specialist in regelgeving en economie bij ComponentAgro en auteur van het boek 'Nieuwe toeslagrechten in de praktijk'. Telefonisch gesproken op 19 maart 2014.

De heer C. Knook, Agrarisch bedrijfsadviseur VAB, werkzaam bij De Dijken agrarische diensten, telefonisch gesproken op 17-06-2014

Mevrouw mr. R. Verbakel- van Bommel, senior jurist bij Countus in Zwolle. Op gesprek geweest op 8 mei 2014.

Bijlagen

Bijlage A: Vergroening uit kamerbrief 6 december 2013

Directoraat-generaal Agro
Directie Europees
Landbouwbeleid en
Voedselzekerheid

DGA-ELV / 13196008

1.a. De invulling van de vergroening

Ik vind het van groot belang de vergroening van directe betalingen met ambitie in te vullen. Een goede (agro)biodiversiteit, milieukwaliteit en bescherming van het klimaat zijn van groot belang voor de kwaliteit van onze leefomgeving en daarmee ook voor een duurzame agrarische productie. Tegelijkertijd houd ik daarbij oog voor een gelijk Europees speelveld en voor de praktische haalbaarheid, handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid.

Op Europees niveau is vastgelegd dat landbouwbedrijven die gebruik willen maken van de directe betalingen in het nieuwe GLB verplicht zijn vergroeningsmaatregelen toe te passen. Hiervoor is 30% van het budget voor directe betalingen bestemd.

Er zijn drie generieke vergroeningsmaatregelen Europees vastgesteld.

1. Gewasdiversificatie. Bedrijven moeten op bouwland minstens drie gewassen telen. Met name voor kleine bedrijven bestaan hierop enkele uitzonderingen. Binnen de gewasdiversificatie bestaan geen mogelijkheden voor nationale keuzen.
2. Behoud van blijvend grasland.
3. Ecologisch aandachtsgebied met een omvang van 5% van het bouwlandoppervlak.

Hiernaast kunnen lidstaten equivalente maatregelen, na goedkeuring door de Europese Commissie, toevoegen aan de Europese lijst waarmee bedrijven ook kunnen voldoen aan de vergroeningsverplichting.

Ik kom daarom tot de volgende keuzen, waarbij ik mij mede baseer op wetenschappelijk onderzoek en praktijkadvies van betrokkenen uit de natuur- en landbouwpraktijk.

Behoud blijvend grasland

Blijvend grasland is land dat vijf jaar of langer grasland is. Kwetsbare blijvende graslanden binnen Natura 2000-gebieden mogen volgens de verordening niet worden geploegd of omgezet, maar wel worden doorgezaaid. Dit verbod zal in Nederland gelden voor alle blijvende graslanden binnen Natura 2000-gebieden ter bescherming van de biodiversiteit. Voor het grasland buiten de Natura 2000-gebieden streef ik naar een nationale monitoring van het areaal blijvend grasland, in beginsel zonder verplichtingen aan individuele agrariërs op te leggen om een onnodige beperking in de bedrijfsvoering en extra uitvoeringslasten te voorkomen. Mocht het areaal blijvend grasland in Nederland met meer dan 5% dalen ten opzichte van het referentiejaar 2012, dan zal ik conform het Europese kader maatregelen treffen op bedrijfsniveau.

Ecologisch aandachtsgebied

De lidstaten kunnen voor de ecologische aandachtsgebieden (of *ecological focus area*, EFA) op bouwland kiezen uit een aantal opties, waaronder landschapselementen, akkerranden, bufferstroken en stikstofbindende gewassen. De mogelijkheden lopen uiteen in hun bedrijfseconomische consequenties en biodiversiteitsopbrengst.

Daarom heb ik bij de keuze voor de invulling nadrukkelijk het evenwicht gezocht tussen de praktische haalbaarheid, de meerwaarde voor de verduurzaming van de agrarische productie en de ondernemersgerichtheid van de maatregelen. De invulling zie ik dan als volgt:

- Landschapselementen zoals houtwallen, heggen en poelen, met inbegrip van dergelijke elementen die grenzen aan subsidiabele landbouwgrond;
- Equivalente (pakketten van) maatregelen, zoals:
 - o akkerranden met daaraan grenzende sloten ten behoeve van de stimulering van biodiversiteit, waaronder bijen;
 - o bufferstroken met daaraan grenzende sloten;
 - o natuurvriendelijke oevers met daaraan grenzende sloten;
 - o combinaties van enerzijds percelen (zoals vogelakkers), stroken of akkerranden ten behoeve van de biodiversiteit op een bepaald deel van de EFA en anderzijds de teelt van bepaalde eiwitgewassen op het overige deel van de verplichte EFA-oppervlakte.
- Duurzaamheidscertificaten. Ik zal het bedrijfsleven ondersteunen in het ontwikkelen en uitwerken van zogenaamde duurzaamheidscertificaten. Dit principe, waarvoor een aanzet wordt gegeven in bijvoorbeeld de verduurzamingsaanpak van het programma 'Veldleeuwerik', zal de komende tijd verder uitgewerkt moeten worden door het bedrijfsleven. Randvoorwaarde is dat de vergroeningsmaatregelen een zelfde meerwaarde hebben als de door de commissie voorgestelde maatregelen, waarna deze in de toekomst ook invulling kunnen geven aan één of meer vergroeningsverplichtingen. Dit sluit daarmee ook aan bij de aanbeveling die de RLI heeft gedaan in zijn briefadvies om verder te gaan met de ontwikkeling van bedrijfscertificaten.
- Ruimte voor een collectieve benadering, binnen de randvoorwaarden van het wetgevingskader. Hiermee kunnen groepen boeren gezamenlijk invulling geven aan de ecologisch aandachtsgebieden. Dit behelst dat een deel (maximaal de helft) van de individuele verplichting kan worden uitgevoerd door andere boeren binnen het collectief. Eis daarbij is, zoals geformuleerd in de Brusselse regelgeving, dat een aaneengesloten ecologisch aandachtsgebied wordt gerealiseerd.

Sloten die grenzen aan akkerranden en dergelijke kunnen als aangrenzend landschapselement worden meegeteld in de vergroeningsoppervlakte, omdat ze een extra bijdrage aan biodiversiteit of waterkwaliteit leveren.

Met de beschreven aanpak kan een deel van de vergroeningsverplichting worden ingevuld met de teelt van bepaalde eiwitgewassen. Hiertoe zullen nader te bepalen eiwitgewassen als onderdeel van de invulling van de aangeduide combinatiepakketten kunnen dienen. Hiermee wordt ook de teelt van veevoergewassen gestimuleerd. Ik onderzoek of er nog andere gewassen dezelfde ecologische meerwaarde hebben, waardoor zij, na instemming van de Europese Commissie, in aanmerking kunnen komen om als onderdeel van deze combipakketten te kunnen worden geteeld. In dit onderzoek betrek ik ook de teelt van vlas.

Met de voorgestelde invulling wordt een belangrijke biodiversiteitswinst geboekt en wordt de teelt van duurzaam geproduceerde veevoedergewassen gestimuleerd. Tegelijkertijd is de voorgestelde invulling haalbaar voor de praktijk. De vergroening zal aanpassingen vergen in de bedrijfsvoering, maar naar mijn overtuiging hebben boeren hiermee voldoende ruimte om een invulling te kiezen die past bij hun bedrijf, hun ambities en hun mogelijkheden.

De komende tijd wil ik deze invulling verder uitwerken in overleg met het bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties. Hierbij neem ik ook afwegingen rondom uitvoeringskosten en handhaafbaarheid mee. De definitieve invulling van de vergroeningsmaatregelen moet voor 1 augustus 2014 aan de Europese Commissie gemeld worden.

1.b. Jonge boeren

In Nederland is 5% van de agrarische ondernemers onder de 35 jaar. Agrarische ondernemers, en dus ook continuïteit van agrarisch ondernemen, zijn essentieel voor het creëren van voedselzekerheid, maar ook voor het behoud van het mooie Nederlandse landschap. Ik vind het belangrijk om jonge agrariërs te stimuleren vanwege het belang voor de toekomst, de ontwikkeling en de maatschappelijke positie van de agrarische sector.

Daarom heb ik in de onderhandelingen over het GLB, gepleit voor ruimte voor extra steun voor jonge boeren. Het nieuwe wetgevingskader biedt deze gevraagde ruimte voor een verplichte extra hectaresteen aan jonge boeren in de eerste pijler. Bij de toekenning hiervan bestaan verschillende modaliteiten. Zodra de precieze details hiervan in gedelegeerde en uitvoeringshandelingen bekend zijn, zal ik op zo ruim mogelijke manier invulling geven aan de mogelijkheden. Ik doe dit in overleg met het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK). Ook in de tweede pijler (het plattelandsbeleid) bestaat de mogelijkheid om jonge boeren te ondersteunen. Ik kom daar later in deze brief op terug.

1.c. Interne convergentie en gekoppelde betalingen

Ik ben blij dat in het nieuwe GLB inkomensvoetstukken niet langer gebaseerd zijn op historische referenties.

Bijlage B: Vergroening uit kamerbrief 5 juni 2014

Directoraat-generaal Agro
Directie Europees
Landbouwbeleid en
Voedselzekerheid

DGA-ELV / 14051593

bekende gegevens. Aangezien het budget beperkt is tot maximaal 2% van de envelop voor directe betalingen, zal de extra premie naar verwachting circa 50 euro per hectare bedragen voor de eerste 90 hectare per bedrijf.

Hoewel het geen betrekking heeft op de directe betalingen, voeg ik hier het volgende aan toe. Ook in de tweede pijler zijn we gebonden aan de nieuwe definitie van jonge landbouwer. Dat heeft de Europese Commissie bevestigd. We zijn over de implicaties in overleg getreden met het NAJK en de provincies. In het VSO over POP3 van 21 mei jl. is door het lid Dik-Faber gevraagd of het mogelijk zou zijn de regeling open te stellen voor alle jonge landbouwers, maar de hoogte van het subsidiepercentage te koppelen aan het aandeel eigen vermogen van de jonge landbouwer in de desbetreffende onderneming. Ik kan bevestigen dat we daarmee in mijn ogen een werkbare oplossing hebben gevonden om binnen deze definitie de tweedepijlermiddelen zo veel als mogelijk te richten op jonge landbouwers na bedrijfsovername.

3. Vergroening

De vergroening van het GLB bestaat uit drie maatregelen: het behoud van blijvend grasland, de gewasdiversificatie op bouwland en de verplichting 5% van het bouwland in te richten als ecologisch aandachtsgebied (*ecological focus area*, EFA). Voor de eerste twee maatregelen verwijs ik naar mijn brief over de implementatie van het GLB van 6 december 2013 (TK 28625-168). Over de uitwerking van de EFA-verplichting is zoals toegezegd in het debat met uw Kamer van 18 december 2013 in de afgelopen periode regelmatig nader overleg geweest met de sector en met natuur- en milieuorganisaties. De EFA-verplichting geldt naar schatting van RVO.nl voor circa 12.500 bedrijven met circa 670.000 ha bouwland¹, wat leidt tot circa 33.500 ha EFA (op basis van voorlopige cijfers voor 2014).

In genoemde decemberbrief heb ik al gesteld dat de vergroening met ambitie moet worden ingevuld, in een goede balans tussen ecologie en economie. Ik zoek daarom naar een EFA-invulling die niet leidt tot onnodig productieverlies, en tegelijkertijd wil ik niet dat de EFA volledig kan worden ingevuld met reeds bestaande meer of minder 'groene' elementen – het zogenaamde 'greenwashing'. Een goede (agro)biodiversiteit, milieukwaliteit en bescherming van het klimaat zijn immers van groot belang voor de kwaliteit van onze leefomgeving en daarmee ook voor een duurzame agrarische productie.

Inmiddels heeft de EC weegfactoren vastgesteld voor de verschillende toegestane EFA-invullingen. Invullingen die veel bijdragen aan biodiversiteit krijgen een weegfactor groter dan één die door de lidstaat mag worden toegepast, zodat met

¹ Nederland heeft in totaal circa 1 miljoen ha bouwland. Vrijgesteld van de EFA-verplichting zijn biologische bedrijven, bedrijven met minder dan 15 ha bouwland (inclusief tijdelijk grasland) en bedrijven die meer dan 75% grasland en stikstofbindende gewassen hebben en daarnaast minder dan 30 ha bouwland.

minder hectares aan de verplichting kan worden voldaan. Invullingen met een geringe bijdrage aan biodiversiteit hebben een weegfactor kleiner dan één die door de lidstaat *moet* worden toegepast, zodat juist meer hectares nodig zijn om aan de verplichting te voldoen. Door de weegfactoren wordt in zekere mate gestuurd op de balans tussen ecologie en economie.

Naast de ambitie op het gebied van biodiversiteit en de bedrijfseconomische inpassing heeft in mijn afweging ook de uitvoerbaarheid (administratieve en uitvoeringslasten) een rol gespeeld. De EFA-invulling moet door boeren en RVO.nl in kaart worden gebracht en worden verantwoord. De uitvoeringslasten en de risico's op fouten daarbij zijn afhankelijk van de aard van de EFA-invulling. Op dit punt heb ik mede gebruik gemaakt van de inzichten van de heren Blauw en Korff ten aanzien van de uitvoering bij RVO.nl.

Ik heb daarom, gehoord de inbreng van alle belanghebbenden, besloten tot de volgende EFA-invulling om een goede balans tussen ecologie, economie en uitvoerbaarheid te bereiken.

- a. Een 'equivalent pakket'. Bij gebruik van equivalente pakketten moet de boer (volgens Europees voorschrift) zijn volledige EFA-verplichting hiermee invullen. Omdat equivalente pakketten in de Europese kaders als ANB-pakket zullen worden gezien, worden zij voor vijf tot zeven jaar aangegaan. Het pakket bestaat uit een beheerde akkerrand, waarbij aangrenzende sloten, vanggewas², eiwitgewassen en bepaalde landschapselementen *mogen* worden meegeteld. De beheerde akkerrand maakt tenminste 30% uit van de gewogen oppervlakte van het pakket. Het beheer van de akkerrand zorgt voor een meerwaarde van de sloot voor biodiversiteit³. De combinatie van akkerrand en vanggewas of eiwitgewas biedt dekking en voedsel voor dieren. Met dit pakket wordt een goede biodiversiteitswinst behaald, terwijl het productieverlies beperkt blijft. Landschapselementen, voor zover op of aangrenzend aan bouwland, mogen worden meegeteld wanneer daarvoor een ANB-contract voor onderhoud en beheer is afgesloten (zie bijlage).
- b. In plaats van bovengenoemd 'equivalent pakket' kunnen boeren ook kiezen voor één of meer van de volgende elementen van de generieke *longlist* van de GLB-verordening.
 - Onbeheerde akkerranden, zonder beheereisen. Deze randen kunnen in principe gecombineerd worden met pakketten vanuit het agrarisch natuurbeheer (ANB). Daarmee kan specifiek beheer worden gerealiseerd en vergoed (maar niet de inkomstenderving; zie onder dubbele betaling).
 - Bepaalde stikstofbindende gewassen (ook wel 'eiwitgewassen'). Ik had uw Kamer toegezegd dit te zullen overwegen. Op basis van een rapport van

² Vanggewassen zijn gewassen die na het hoofdgewas worden ingezaaid om uitspoeling van nutriënten tegen te gaan.

³ Conform de aangehouden motie van Klaver en Smaling (28625-185).

de WUR⁴ wijs ik hiervoor luzerne, rode klaver, esparcette, rolklaver, lupine en veldbonen aan vanwege de biodiversiteitswaarde en beperkte behoefte aan bemesting en gewasbescherming. Om uitspoeling van nutriënten te voorkomen, is op uitspoelingsgevoelige gronden een nateelt verplicht wanneer de teelt van het eiwitgewas in de herfst wordt beëindigd.

- Vanggewassen, mits voorafgaand vezelgewassen (vlas of hennep) worden geteeld. In 2014 wordt de teelt van deze gewassen nog ondersteund door een betaling in het kader van artikel 68 in de eerste pijler als overgangsmaatregel. Artikel 68 vervalt in 2015. Door vanggewas in combinatie met vezelgewas als EFA te erkennen, ondersteun ik de productie van vlas en hennep als duurzame grondstof.
- Wilgenhakhout, op basis van genoemd rapport van de WUR.

Voor aanvullende informatie over de keuzen voor EFA verwijs ik naar de bijlage.

Collectieve invulling EFA

Ik wil mogelijk maken dat groepen van boeren in 2015 kunnen kiezen voor een collectieve invulling van de EFA-verplichting. De Europese voorschriften bepalen dat het gaat om maximaal tien boeren met bijeengelegde bedrijven. Zij moeten zelf afspraken maken. De EFA-gebieden moeten aaneengesloten liggen. Elk bedrijf moet minimaal 2,5% van zijn eigen bouwland als EFA inrichten.

Vervolgens wil ik nog bezien of ook de regionale collectieve invulling die de verordening mogelijk maakt, wenselijk is. Daaraan kunnen meer dan tien boeren deelnemen. Hierbij wordt in een van overheidswege vastgesteld gebiedsplan vastgelegd waar welke EFA-invulling in de betreffende regio wordt neergelegd. Dat zou kunnen worden voorbereid door betrokkenen in het gebied. Deze benadering kan vanaf 2016 in combinatie met de invoering van het collectieve agrarisch natuur- en landschapsbeheer de biodiversiteit versterken. Ik zal deze mogelijkheid met provincies en andere belanghebbenden bespreken.

Dubbele betaling

Wat in de eerste pijler meetelt voor de verplichte vergroening, en daarmee tot de 'baseline' behoort, bijvoorbeeld als ecologische aandachtsgebied (EFA), mag vanwege het verbod op dubbele betaling in de tweede pijler niet nog eens vergoed worden via Agrarisch Natuurbeheer (ANB).

De ANB-vergoedingen moeten daarom gekort worden *voor zover* er fysieke en inhoudelijke overlap is tussen ANB en EFA. Controle hierop in de uitvoering is derhalve noodzakelijk. Wanneer er geen overlap is, is korting niet nodig. Omdat de EFA-verplichting alleen op bouwland rust, heeft het verbod vooral effect op de

⁴ PRI-rapport 547, april 2014. Titel: 'Evaluatie van gewassen als mogelijke equivalente maatregel voor ecologische aandachtsgebieden in het nieuwe GLB'. Website: <http://www.wageningenur.nl/nl/nieuws/Gewassen-bieden-slechts-beperkte-alternatieven-voor-ecologische-aandachtsgebieden.htm>

huidige vergoedingen voor ANB-akkerrandenbeheer. Als deze bedrijven hun EFA-verplichting niet met hun ANB-akkerranden invullen, is een korting niet nodig. Als zij ervoor kiezen om de ANB-akkerranden wel (deels) als EFA op te geven, dan kan (voor dat deel) de ANB-vergoeding alleen uitbetaald worden voor zover de geleverde prestatie uitgaat boven de EFA-verplichting.

De korting geldt ook voor bedrijven die in beginsel zijn vrijgesteld van de EFA-verplichting, zoals kleine en biologische bedrijven. Dat betekent dat ook deze bedrijven, wanneer zij een ANB-akkerrandenvergoeding ontvangen, moeten aangeven wat op hun bedrijf als EFA beschouwd moet worden. Bij overlap moet er gekort worden. Een aantal lidstaten, waaronder Nederland, meent dat het moeilijk is uit te leggen dat van de EFA-verplichting vrijgestelde bedrijven toch gekort moeten worden op hun ANB-vergoeding en hebben hier recent kritische vragen over gesteld aan de EC.

Het verbod op dubbele betaling geldt overigens ook voor vergoedingen voor akkerrandenbeheer door andere overheden. Dit betreft naar schatting eveneens circa 2500 bedrijven. Hierover wordt met provincies en waterschappen gesproken.

Sommige groene organisaties en organisaties voor ANB zien het verbod op dubbele betaling als een bedreiging voor agrarisch natuurbeheer. Ik ben daar optimistischer over. De problematiek heeft betrekking op een beperkt deel van het ANB. Er zijn nu circa 2500 bedrijven met ANB-akkerrandcontracten, voor circa 3000 ha en circa 5 mln euro. De vergroening zal (afgezien van wegingsfactoren) volgens schatting van RVO.nl circa 33.500 hectare EFA omvatten, waaronder ook akkerranden. Wanneer op een deel van de bestaande ANB-akkerranden geen inkomstenderving meer kan worden vergoed, omdat zij als EFA worden opgegeven, dan komen middelen beschikbaar om elders extra inzet op ANB te realiseren. De oppervlakte aan hoogwaardige akkerranden zou dan juist kunnen toenemen. Ik zie hier een belangrijke rol voor de collectieven voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, die vanaf 2016 op gebiedsniveau plannen kunnen maken om ANB en EFA in samenhang te implementeren en zo meerwaarde voor biodiversiteit kunnen realiseren.

In dit verband wijs ik er nog eens op dat ANB-contracten door de boer opengebroken kunnen worden, voor zover de ANB-vergoedingen vanwege de vergroening moeten worden aangepast (zie het verslag van de Landbouw- en Visserijraad van 14 april 2014, TK 2150-32-781).

Duurzaamheidscertificaten

Mede door inzet van Nederland kunnen duurzaamheidscertificaten onder voorwaarden als alternatieve invulling gelden voor de vergroening. De maatregelen in het certificaat moeten dan een gelijkwaardig of beter effect hebben op de doelen voor biodiversiteit, milieu en klimaat. Deelnemers dienen te voldoen aan alle vergroeningsverplichtingen. Tevens dient het certificerings-systeem aan Europese regels te voldoen op het vlak van ontwerp, toetsing,

controle en transparantie. De duurzaamheidscertificaten moeten voor 1 augustus 2014 door de lidstaat gemeld worden en dan worden goedgekeurd door de EC. In volgende jaren moet de melding voor 1 juli plaatsvinden.

Veel bestaande initiatieven voor certificering zijn gestart voordat de vergroening in het nieuwe GLB is opgenomen. Verdere ontwikkeling is nodig om Brusselse goedkeuring te verwerven. Daar is ook door de heren Blauw en Korff op gewezen. Een aantal initiatiefnemers, onder wie Veldleeuwerik, werkt hieraan, in overleg met mijn departement. Ook met de EC is contact geweest. Ik zal partijen hierbij ruimte en ondersteuning blijven bieden.

Samen met de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur wordt voor de zomer een brede, internationale bijeenkomst georganiseerd over de verdere ontwikkeling van certificering in relatie tot verduurzaming van de landbouw en het GLB. Dat biedt een platform voor betrokkenen om ervaringen en best practices onderling te delen.

Monitoring van vergroening door Alterra

Ik heb toegezegd u te informeren over de monitoring van de vergroening. Om de effecten te kunnen meten en evalueren heb ik Alterra gevraagd een monitoringsystematiek te ontwikkelen en als referentie in 2014 reeds een nulmeting uit te voeren. Hiermee kunnen de veranderingen vanaf introductie van de vergroening in 2015 worden bijgehouden en voor de Nederlandse situatie geëvalueerd. Alterra zal de monitoringmethodiek opzetten langs de lijnen van het Common Monitoring and Evaluation Framework (CMEF) zoals vastgesteld door de Europese Commissie en daaraan een aantal specifieke indicatoren voor Nederland toevoegen. Deze indicatoren hebben betrekking op biodiversiteit (o.a. akkervogels, vlinders, bestuivers, specifieke plantensoorten), de mate van groen-blauwe dooradering van het landschap en de belevingswaarde van het landschap. Alterra zal tevens een kosten-batenanalyse van de vergroening uitvoeren. Hiermee wil ik ook actief bijdragen aan en input leveren voor de voorgenomen evaluatie door de Europese Commissie in 2017.

Maatregel blijvend grasland

De vergroeningsmaatregel 'instandhouding blijvend grasland'⁵ zal vooralsnog op nationaal niveau gemonitord kunnen worden. Wanneer het aandeel blijvend grasland meer dan 5% daalt ten opzichte van 2012, ben ik verplicht om een individuele herinzaaiplicht op te leggen aan aanvragers die blijvend grasland hebben omgezet. De kans hierop is aanwezig, aangezien RVO.nl heeft geconstateerd dat het areaal blijvend grasland de afgelopen jaren is gedaald.

⁵ Blijvend grasland is land dat in tenminste vijf achtereenvolgende jaren grasland is.

Bijlage C: Realisatie van 1 ha akkerrand en 11,7 ha vanggewas

Kosten	€	Opmerking
Inkomstenderving - Groene braak - Akkerrand	0,- 1.072,-	- Het vanggewas wordt ingezaaid na de oogst - 1ha teeltvrijzone; productieverlies
Waardedaling grond	onbekend	Uitgaande van een meerjarige pakket, kan na het aflopen van het termijn weer geteeld worden (geen bestemmingswijziging, wel bodemkundige veranderingen)
Inrichtingskosten en beheerskosten - Groene braak - Akkerrand	1.415,70 ⁶⁹ 1.525,70	De toegerekende kosten aan de verschillende gewassen + arbeid aanleg en beheer - 11,7ha - 1 ha
Totale kosten	€ 4013,40	Realisatie pakket akkerranden + vanggewassen
Baten		
Vergroeningspremie	€0,- t/m € 12.000	Waarde afhankelijk van overgangsregeling
Korting basispremie	€0,- t/m € 3.000	Financiële sanctie bij geen groenrealisatie

⁶⁹ WUR, 2013

Bijlage D: Overzicht wegingsfactoren EFA

Directoraat-generaal Agro
Directie Europees
Landbouwbeleid en
Voedselzekerheid

DGA-ELV / 14051593

Bijlage EFA-invulling

Equivalent pakket

Het pakket bestaat uit een beheerde akkerrand, waarbij aangrenzende sloten, vanggewas, eiwitgewassen en bepaalde landschapselementen, *mogen* worden meegeteld.

- De beheerde akkerrand maakt tenminste 30% uit van de gewogen oppervlakte van het totale pakket, is ingezaaid met een mengsel ten behoeve van de bevordering van de biodiversiteit, is tenminste 3 meter breed en heeft weegfactor 1,5. Minstens 50% van de aangelegde akkerranden is ook gedurende de winter aanwezig. Hierdoor is er blijvende bescherming en wintervoedsel in combinatie met flexibiliteit voor de boer.
- De aangrenzende sloot heeft weegfactor 2.
- Als stikstofbindend gewas (eiwitgewas) mag worden geteld luzerne, rode klaver, esparcette, rolklaver, lupine en veldbonen met weegfactor 0,7. Een nateelt is op uitspoelingsgevoelige gronden verplicht indien de teelt van het eiwitgewas in de herfst wordt beëindigd, om stikstofuitspoeling te voorkomen.
- Het vanggewas heeft weegfactor 0,3. Op zandgrond blijft het vanggewas tot het eind van de winter staan, op kleigrond kan om landbouwkundige redenen voor de winter worden geploegd.
- Landschapselementen op of aangrenzend aan bouwland waarvoor een ANB-contract voor onderhoud en beheer is afgesloten, met weegfactor 1,5.

Openstellingen van de generieke lijst

- Onbeheerde akkerranden, zonder beheereisen en met weegfactor 1. Deze randen zijn 1 tot 20 m breed en kunnen in principe gecombineerd worden met beheerpakketten vanuit het agrarisch natuurbeheer (ANB). Via ANB kan dan alleen het beheer vergoed worden, niet de inkomstenderving.
- Bepaalde stikstofbindende gewassen (eiwitgewassen), te weten luzerne, rode klaver, esparcette, rolklaver, lupine en veldbonen, met weegfactor 0,7. Een nateelt is op uitspoelingsgevoelige gronden verplicht indien de teelt van het eiwitgewas in de herfst wordt beëindigd, om stikstofuitspoeling te voorkomen.
- Vanggewassen, mits voorafgaand vezelgewassen (vlas of hennep) worden geteeld, met weegfactor 0,3.
- Wilgenhakhout, met weegfactor van 0,3.

Landschapselementen zoals houtwallen, heggen, vrijstaande bomen en bomenrijen zullen dus in tegenstelling tot mijn eerdere voornemen niet generiek als EFA-invulling worden opengesteld.

Op basis van de beschikbaar gekomen uitvoeringsvoorwaarden heeft RVO.nl geraamd dat de uitvoeringslasten van het databeheer voor alle landschapselementen die in principe in aanmerking kunnen komen circa 8 mln euro per jaar zouden bedragen (op een totaal van circa 50 mln euro per jaar aan uitvoeringslasten voor alle directe betalingen). Tegelijkertijd zou naar verwachting maximaal circa 10% van de totale EFA-verplichting met landschapselementen

Bijlage E: Berekening overgangsperiode akkerbouwbedrijf A

[illegible]

Bijlage F: Opties EFA-invulling casus

In de casus dient 5% van het bouwlandareaal vergoend te worden. Dit komt neer op een gewogen oppervlakte van 5 ha EFA. Hieronder wordt de invulling van de EFA-eis met het equivalente “akkerbouw-randenpakket” en invulling met een generieke maatregel uitgewerkt.

Het equivalente “akkerbouw-randenpakket”

Binnen het equivalente pakket dient minimaal 30% van het gewogen EFA oppervlak akkerrand te zijn. 1,5 ha van het gewogen gemiddelde dient te bestaan uit akkerrand. Gezien beheerde akkerranden een weegfactor 1,5 kennen, dient de feitelijke oppervlakte van de akkerrand 1 hectare te beslaan. De overige 70% (3,5 ha gewogen) kan door de pachter worden ingevuld met de onderstaande opties:

- Sloot aangrenzend aan de beheerde akkerrand, weegfactor 2.
Om de gewogen oppervlak van 3,5 ha te behalen dient de pachter 1,75 hectare sloot aangrenzend aan een akkerrand in beheer te hebben of in beheer te nemen.
- Stikstofbindende gewassen (eiwitgewassen), weegfactor 0,7.
Om de gewogen oppervlak te behalen dient de pachter 5 hectare eiwitgewas te verbouwen. Een nateelt is verplicht op uitspoelinggevoelige gronden.
- Vanggewassen, weegfactor 0,3.
Om de gewogen oppervlakte van 3,5 ha te behalen dient de pachter in deze casus 11,7 hectare vanggewassen te telen.
- Landschapselementen die op en/of aangrenzend aan bouwland liggen en waarvoor een agrarisch natuurbeheer contract is afgesloten, weegfactor 1,5.
Om te voldoen aan de 3,5 ha gewogen gemiddelde dient de pachter 2,3 hectare landschapselement in ANB-contract te hebben.

De generieke lijst

Om te voldoen aan de EFA-eis kan de pachter in de casus kiezen voor één of meer generieke maatregelen. De generieke opties zijn:

- Onbeheerde akkerrand, weegfactor 1.
De akkerrand is 1 tot 20 meter breed en kent geen beheereisen. Om de 5% EFA in de casus in te vullen is 5 hectare onbeheerde akkerrand benodigd.
- De stikstofbindende gewassen, weegfactor 0,7.
Een nateelt is verplicht op uitspoelinggevoelige gronden. Om de 5% EFA in de casus in te vullen is 7,1 hectare stikstofbindende gewassen benodigd.
- Vanggewassen na de teelt van vezelgewassen (vlas of hennep), weegfactor 0,3.
Om de 5% EFA in de casus in te vullen is 16,7 ha vanggewassen benodigd.
- Wilgenhakhout, weegfactor 0,3.
Om de 5% EFA in de casus in te vullen is 16,7 ha wilgenhakhout benodigd.